

Розділ 1.
**Права людини
у сфері надання
медичної допомоги**

**“Жодна расова чи духовна
відмінність між людьми не
може зрівнятися з тією
відмінністю, яка існує між
хворою людиною
і здоровою”.**

Ф. Скотт Фіцджеральд

Зміст

Вступ	1-1
Права людини у сфері надання медичної допомоги	1-2
Поняття медичної допомоги	1-2
Поняття прав людини	1-2
Загальна характеристика прав пацієнтів	1-2
Європейська хартія прав пацієнтів	1-3
Статистичні відомості	1-5
Діяльність Інституту відкритого суспільства щодо прав людини в сфері надання медичної допомоги	1-7
Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини у сфері надання медичної допомоги	1-8
Загальна характеристика	1-8
Як працювати з таблицями	1-8
Таблиця скорочень	1-9
Таблиця 1. Медична допомога і право на свободу та особисту недоторканність	1-10
Таблиця 2. Медична допомога і право на конфіденційність	1-12
Таблиця 3. Медична допомога і право на інформацію	1-14
Таблиця 4. Медична допомога і право на особисту недоторканність	1-16
Таблиця 5. Медична допомога і право на життя	1-18
Таблиця 6. Медична допомога і право на найвищий досяжний рівень здоров'я	1-19
Таблиця 7. Медична допомога і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження	1-21
Таблиця 8. Медична допомога і право на участь у суспільно-політичному житті	1-23
Таблиця 9. Медична допомога і право на недискримінацію та рівність	1-24

Захист прав людини у сфері надання медичної допомоги	1-26
Вступ	1-26
Дотримання прав людини у сфері надання медичної допомоги	1-26
Приклад 1. Судовий процес у справі про дотримання конфіденційності при наданні медичної допомоги в Україні	1-28
Приклад 2. Судова справа про ставлення до людини, яке принижує її гідність, при наданні медичної допомоги у Великобританії	1-30
Приклад 3. Моніторинг прав пацієнтів у Європі	1-31
Приклад 4. Освітні та інші програми з прав людини для медичних працівників в Уганді	1-33
Рекомендовані джерела	1-35
Загальні матеріали	1-35
Міжнародні стандарти: ООН	1-35
Міжнародні стандарти: регіональні	1-36
Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації	1-38
Національне законодавство	1-40
Книжкові видання	1-44
Статті, доповіді й інші документи	1-48
Періодичні видання	1-56
Веб-сайти	1-58
Пошукові системи	1-61
Методичні матеріали	1-62
Глосарій	1-63

Вступ

У розділі “Права людини у сфері надання медичної допомоги” читачі зможуть ознайомитися з основними питаннями та джерелами в сфері медичної допомоги, приділяючи особливу увагу таким питанням, як **інформована згода, конфіденційність, доступ до інформації та медичної допомоги.**

У той час як в інших розділах цього ресурсного посібника увагу сфокусовано на правах певних цільових груп, зокрема ВІЛ-інфікованих, тих, хто вживає ін'єкційні наркотики, працівників секс-індустрії, представників лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів (далі – ЛГБТ) та етнічних меншин, у цьому розділі висвітлено загальні засади прав людини у сфері надання медичної допомоги.

Цей розділ складається із таких шести підрозділів:

- ▶ **Права людини** у сфері надання медичної допомоги
- ▶ Діяльність Інституту відкритого суспільства щодо прав людини в сфері надання медичної допомоги
- ▶ Міжнародні та регіональні **стандарти** з прав людини у сфері надання медичної допомоги
- ▶ **Захист прав людини** у сфері надання медичної допомоги
- ▶ **Рекомендовані джерела**
- ▶ **Глосарій.**

Права людини у сфері надання медичної допомоги

Поняття медичної допомоги

Медична допомога — це профілактика, лікування та менеджмент хвороби, а також збереження фізичного та психічного добробуту людини шляхом надання належних послуг медичними працівниками та іншими фахівцями системи охорони здоров'я; це визначення та схожі визначення також часто застосовуються щодо терміна “охорона здоров'я”. Медична допомога складається з послуг, які пацієнтові надають представники медичних професій або непрофесіонали під їхнім керівництвом¹. **Пацієнт** — це людина, яка потребує, отримує чи вже отримала медичну допомогу².

Поняття прав людини

Права людини у сфері надання медичної допомоги включають усі права, якими наділені суб'єкти медичних правовідносин, закріплені на національному та міжнародному рівнях, що стосуються окресленої сфери. До них належать: право на інформовану згоду, право на вільний вибір лікаря та закладу охорони здоров'я, медичну таємницю та конфіденційність, право на захист порушених прав і право на доступність послуг у системі охорони здоров'я.

Права людини у сфері надання медичної допомоги доповнюють біоетику, але при цьому охоплюють комплекс загальноприйнятих норм і процедур, які дають можливість дійти висновків про порушення прав у контексті надання медичної допомоги і забезпечувати захист від таких порушень. Базуються на стандартах міжнародної концепції прав людини, багато з яких відображені в регіональних міжнародних договорах і національних конституціях. Відрізняються від прав пацієнта, які кодифікують конкретні права, актуальні лише для пацієнтів, але не застосовують загальні стандарти прав людини до всіх учасників процесу надання медичної допомоги, включаючи медичних працівників. Концепція прав людини в контексті надання медичної допомоги приділяє увагу, наприклад, такому явищу, “як подвійна лояльність”, коли багато порушень у досліджуваній сфері пояснюються “одночасними і нерідко взаємноконфліктними обов'язками” медичних працівників як стосовно пацієнтів, так і щодо держави.

Загальна характеристика прав пацієнтів

“Права пацієнтів” — це перелік прав, основних свобод та обов'язків, на підставі яких людина отримує медичну допомогу³.

¹ Ілюстрований медичний словник Дорланда, 28-е вид. — С. 269.

² Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі. Європейська нарада з прав пацієнтів. ВООЗ, Амстердам, 1994.

³ Європейський спостережний орган за системами і політикою в галузі охорони здоров'я. Глосарій (цитовано USAID, 1999).

“Заклик до захисту прав пацієнтів” – це громадський рух, який поширюється у світі з метою створення належних умов для надання якісної медичної допомоги. В 1997 р. Рада Європи прийняла **Конвенцію про захист прав людини та людської гідності щодо застосування біології та медицини: Конвенцію про права людини та біомедицину** (Європейська конвенція про права людини та біомедицину). Ця конвенція окреслює такі базові принципи стосовно прав пацієнтів, як рівноправний доступ до медичної допомоги та захист права на інформовану згоду, приватне життя та право на інформацію. Ці засади є обов’язковими для держав, які ратифікували Конвенцію.

У 2002 р. Активна громадська мережа у співпраці з громадськими організаціями з 12 різних країн ЄС **розробили Європейську хартію прав пацієнтів**, у яких чітко і вичерпно витлумачені права пацієнтів. Цей документ став правовою основою започаткованого в Європі руху, метою якого було залучення пацієнтів до більш активної ролі у творенні та впровадженні послуг з охорони здоров’я⁴. Хоча Хартія має рекомендаційний характер, об’єднані в потужну мережу організації з прав пацієнтів у Європі успішно пролобіювали визнання і прийняття прав, проголошених у Хартії, на законодавчому рівні⁵. Хартія також слугувала орієнтиром для моніторингу та оцінки функціонування систем охорони здоров’я в Європі. У вересні 2007 р. Європейська економічна і соціальна рада (ЄЕСР) схвалила власну ініціативу щодо прав пацієнтів, проголосивши, що “вітає і визнає” Європейську хартію прав пацієнтів.

Європейська хартія прав пацієнтів

Джерело: Активна громадська мережа, 2002.

14 “невід’ємних” прав	Опис
1. Право на профілактичні заходи	Кожна людина має право на належне медичне обслуговування, спрямоване на попередження захворювання.
2. Право на доступність	Кожен має право на доступність медичних послуг, яких він/вона потребує за станом здоров’я. Медичні служби мають гарантувати рівний доступ для всіх без дискримінації за ознаками наявності фінансових ресурсів, місця проживання, виду захворювання або часу звернення за допомогою.

⁴ Цей рух також фінансувала фармацевтична компанія Merck & Co.

⁵ Одне із зобов’язань держав – нових членів ЄС у процесі підготовки до вступу в ЄС було узгодження законодавства з охорони здоров’я зі стандартами європейського законодавства. Багато країн, зокрема Болгарія, прийняли нове законодавство з питань охорони здоров’я, структура та зміст якого точно відповідають Європейській хартії прав пацієнтів.

14 “невід’ємних” прав	Опис
3. Право на інформацію	Кожен має право на отримання будь-якої інформації про стан свого здоров'я, про медичні послуги (і способи отримання цих послуг), а також про все, що доступно завдяки науково-технічному прогресу.
4. Право на згоду	Кожен має право на отримання будь-якого виду інформації, яка допоможе йому/їй брати активну участь в ухваленні рішень стосовно свого здоров'я; ця інформація є обов'язковою попередньою умовою проведення будь-якої процедури і лікування, включаючи участь у наукових дослідженнях.
5. Право на свободу вибору	Кожен має право на свободу вибору між різними медичними процедурами та закладами (фахівцями) на підставі адекватної інформації.
6. Право на приватність і конфіденційність	Кожен має право на конфіденційність особистої інформації, включаючи інформацію про свій стан здоров'я і можливі діагностичні чи терапевтичні процедури, а також на захист своєї приватності під час проведення діагностичних оглядів.
7. Право на повагу до часу пацієнта	Кожен має право на отримання необхідного лікування без зволікань протягом наперед встановленого строку. Це право стосується кожного етапу лікування.
8. Право на дотримання стандартів якості	Кожен має право на доступність якісного медичного обслуговування на основі специфікації і в точній відповідності до стандартів.
9. Право на безпеку	Кожен має право на убезпечення від шкоди, заподіяної неналежним функціонуванням систем охорони здоров'я, недбалістю та помилками медпрацівників, а також право на доступність медичних послуг і лікувальних процедур, які відповідають високим стандартам безпеки.
10. Право на інновацію	Кожен має право на доступність медичних інновацій (включаючи діагностичні процедури) відповідно до міжнародних стандартів незалежно від економічних чи фінансових міркувань.
11. Право на уникнення, за можливості, страждань і болю	Кожен має право, за можливості, уникнути страждань і болю на кожному етапі свого захворювання.
12. Право на індивідуальний підхід до лікування	Кожен має право на діагностичні чи лікувальні процедури, за можливості, адаптовані до його/її особистих потреб.

14 “невід’ємних” прав	Опис
13. Право на подачу скарги	Кожен, кому заподіяна шкода, має право скаржитись і право отримувати відповідь чи інший зворотний зв’язок.
14. Право на компенсацію	Кожен має право на отримання протягом розумно короткого строку достатньої компенсації у разі спричинення йому/їй фізичної (або моральної та психологічної) шкоди діями медичного закладу.

Статистичні відомості

- ▶ У світі інформація про права пацієнтів вкрай обмежена.
 - У **Македонії** 82% опитуваних осіб зазначили, що права пацієнтів існують, 56% з них не знають своїх прав⁶.
 - У **Литві**
 - 85% медичного персоналу (із 255 опитаних) і 56% пацієнтів (із 451 опитаних) щось чули або читали про законодавство, яке стосується прав пацієнтів;
 - 50% фахівців і 69% пацієнтів зверталися за інформацією про діагноз, результати лікування та альтернативні способи лікування⁷.
- ▶ Дуже часто пацієнти неправильно тлумачать призначення запропонованих їм бланків для підтвердження згоди на інвазивну хірургію.
 - Серед опитаних 732 хірургічних пацієнтів з різних країн Європи
 - 46% вважали, що головною метою отримання письмової інформованої згоди є захист інтересів закладу охорони здоров’я;
 - 68% респондентів вважали, що згода на медичне втручання дозволяє лікарям краще контролювати процес надання медичної допомоги і відповідати за нього;
 - 41% опитаних були переконані в тому, що в цих бланках вони повинні висловити свої побажання⁸.

⁶ Права пацієнтів у Македонії згідно з європейськими стандартами 2005 р.

⁷ Журнал “ВМС. Здоров’я і права людини в світі” 2006 р., 6:10.

⁸ Британський медичний журнал (BMJ), 2006, вересень.

- ▶ У країнах, що розвиваються, залишаються недоступними лікарські засоби першої необхідності:
 - загалом доступу до лікарських засобів першої необхідності позбавлені приблизно від 1,3 до 2,1 млрд осіб;
 - згідно з дослідженням, проведеним 1999 р., приблизно 30% населення світу не мали доступу до найнеобхідніших лікарських засобів;
 - лише 10% світових дослідницьких ресурсів спрямовані на проблеми здоров'я, які є причинами 90% глобального тягаря хвороб;
 - на світовому ринку виробництва, розповсюдження та продажу медичних препаратів домінують кілька компаній. Майже половина всього обсягу продажу припадає на десять компаній⁹.

- ▶ У всьому світі медичні препарати часто вживаються неправильно:
 - половина всіх медикаментів виписується, виготовляється і відпускається або продається з порушенням відповідних вимог;
 - половина усіх пацієнтів не дотримується правил прийому лікарських засобів;
 - приблизно 2/3 світового продажу антибіотиків були куплені без рецептів;
 - у **Пакистані** та **Індії** 70% пацієнтів було призначено непотрібні антибіотики і 90% зроблені непотрібні ін'єкції;
 - У **Сполучених Штатах** наслідки негативного впливу лікарських засобів віднесені до десятки найбільш частих причин смерті та коштують країні від 30 до 130 млрд доларів на рік¹⁰.

⁹ ВООЗ. Ситуація з медикаментами в світі (2004).

¹⁰ Там само.

Діяльність Інституту відкритого суспільства щодо прав людини в сфері надання медичної допомоги

1

Хоча ІВС не виробив програми про права людини у сфері надання медичної допомоги, ці питання постійно порушуються при реалізації Міжнародної програми із зменшення шкоди, Міжнародної ініціативи з паліативної допомоги, Проекту щодо сексуального здоров'я та прав людини і Проекту "Охорона здоров'я ромів". Окрім того, Ініціатива ІВС "Психічне здоров'я" спрямована на забезпечення прав людей, які страждають на психічні розлади, на їх інтеграцію в суспільне життя та на рівноправність, на викорінення неопідприємливого та невідповідного утримання у закритих лікувальних закладах (www.soros.org/initiatives/mhi).

Грантова програма з прав людини та управління (HRGGP) підтримує провідні НУО, які працюють у сфері захисту прав людей з психічними розладами у Центральній та Східній Європі та на території колишнього Радянського Союзу, а також інші проекти про права пацієнтів, які включають моніторинг прав людини, документування і судові процеси.

Серед завдань **Ініціативи "Право і здоров'я" (LANI)** – сприяння забезпеченню прав людини у сфері охорони здоров'я (www.soros.org/initiatives/health/focus/law), використанню прав людини як керівних принципів при наданні медичних послуг, навчання медичних працівників, а також правова допомога у випадках порушень у системі охорони здоров'я. У лютому 2007 р. LANI фінансувала однотижневий семінар, у якому взяли участь експерти з питань охорони здоров'я, правники, а також представники громадських правозахисних організацій. На семінарі обговорювалися питання дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я, а також ідеї організації навчального курсу, який би стосувався цих питань. Темами для обговорення стали:

- ▶ міжнародна система охорони здоров'я та прав людини;
- ▶ регіональний і конституційний захист прав людини у сфері охорони здоров'я;
- ▶ інституціоналізація і система охорони здоров'я;
- ▶ криміналізовані прошарки суспільства та їх уразливість до хвороб;
- ▶ особиста недоторканність пацієнта, згода і відмова від медичного втручання та конфіденційність;
- ▶ права надавачів медичних послуг та їх зв'язок із правами пацієнтів;
- ▶ правові форми і засоби захисту від порушень у сфері охорони здоров'я;
- ▶ права людини та реформа системи охорони здоров'я.

На семінар були делеговані представники із шести держав – колишніх республік Радянського Союзу: Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргистану, Росії та України.

Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини у сфері надання медичної допомоги

Загальна характеристика

Значна кількість стандартів з прав людини на міжнародному, регіональному та національному рівнях можуть бути застосовані у сфері надання медичної допомоги з різною метою, зокрема:

- ▶ для документування (фіксування) порушень прав пацієнтів;
- ▶ для адвокації з метою припинення таких порушень;
- ▶ для пред'явлення позовів до суду за порушення прав людини, передбачених національним законодавством;
- ▶ для подання скарг до міжнародних і регіональних установ з прав людини про порушення договорів у контексті прав людини.

У табл. 1-9 цього розділу наведено **приклади** порушень прав людини у сфері надання медичної допомоги, а також важливі **стандарти** з прав людини разом з юридичними **прецедентами** та **положеннями** із хартій та декларацій про права пацієнтів, що супроводжуються **тлумаченням** кожного стандарту.

Як працювати з таблицями

Прочитавши кожену таблицю, проаналізуйте відповідні **порушення**, **стандарти**, **прецеденти** та їх **тлумачення**.

Приклади порушень прав людини

Чи відбуваються якісь із цих порушень у Вашій державі? Чи існують у Вашій державі інші порушення цього права людини?

Стандарти з прав людини

Чи заборонені ці порушення “стандартами з прав людини”?
Чи можна інтерпретувати стандарти так, щоб вони стосувалися даного порушення?

Прецеденти та тлумачення

Чи відповідають якісь із прикладів цих “прецедентів і тлумачень” даній ситуації? Чи можуть вони бути витлумачені для застосування у даному випадку?

Законодавство з питань прав людини постійно розвивається і багато порушень у цій сфері ще не врегульовано на законодавчому рівні. Якісна адвокція та належне документування порушень сприятиме удосконаленню нормативно-правової бази у сфері надання медичної допомоги.

Таблиця скорочень

Для спрощення роботи у таблицях скорочено назви міжнародних актів і відповідних механізмів контролю за їх виконанням:

Міжнародний акт	Механізм контролю
Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – МППП	Комітет з прав людини – КПЛ
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права – МПЕСКП	Комітет з економічних, соціальних і культурних прав – КЕСКП
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – КЛВФДЖ	Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок – Комітет ЛВФДЖ
Конвенція про права дитини – КПД	Комітет з прав дитини – Комітет ПД
Африканська хартія прав людини і народів та відповідні Протоколи – АХПЛН	Африканська комісія з прав людини і народів – АКПЛН
[Європейська] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – ЕКЗПЛОС	Європейський суд з прав людини (з Комітетом міністрів) – ЄСПЛ
Європейська соціальна хартія – ЄСХ	Європейський комітет із соціальних прав – ЄКСП

Таблиця 1. Медична допомога і право на свободу та особисту недоторканність

1

Приклади порушень прав людини	
У закладах охорони здоров'я застосовують надмірні обмеження для пацієнтів, наприклад, щодня на декілька годин пацієнтів прив'язують до ліжок або до інвалідних візків. Пацієнтів, які страждають на психічні розлади, госпіталізують у спеціалізовані заклади без дотримання чіткої процедури чи стандартів. Необґрунтовані зволікання у вирішенні питання про те, наскільки є необхідним подальше утримання людини з психічним розладом у закладі. У закладах охорони здоров'я пацієнтам відмовляють у наданні медичної допомоги через неплатоспроможність.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПГПП (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом. АХПЛН (ст. 6): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи за винятком причин та умов, попередньо визначених законом. Зокрема, ніхто не може бути свавільно заарештованим чи затриманим. ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 5): Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом.	КПЛ: вважає, що утримання в закритому закладі особи протягом 14 днів з причин психічного здоров'я без судового рішення в Естонії суперечить ст. 9 МПГПП [CCPR/CO/77/EST (КПЛ 2003), § 10]. ЄСПЛ: постановив, що поміщення особи до лікувального закладу закритого типу в порядку цивільного судочинства повинно відбуватися з дотриманням закону і відповідно до встановленої процедури; людина повинна хворіти на конкретне, діагностоване психічне захворювання і потребувати негайної госпіталізації з метою лікування [Вінтерверп проти Нідерландів (Winterwerp v. The Netherlands), (1979)]. ЄСПЛ: постановив, що питання поміщення особи до лікувального закладу закритого типу повинно розглядатися у спрощеному судовому порядку [X проти Об'єднаного Королівства (X v. United Kingdom), (1981)].

Закінчення табл. 1

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
	ЄСПЛ: постановив відшкодувати пацієнтові шкоду, заподіяну внаслідок незаконного утримання його в психіатричній лікарні протягом трьох років без дотримання належної процедури госпіталізації та достатніх доказів його неадекватної поведінки [Гайчі проти Угорщини (<i>Gajcsi v. Hungary</i>) (Application No. 34503/03), (2006)].

Таблиця 2. Медична допомога і право на конфіденційність

Приклади порушень прав людини	
● Медична документація пацієнта є загальнодоступною для усіх працівників закладу охорони здоров'я, у тому числі для тих, хто не залучений до процесу надання медичної допомоги. ● Пацієнти змушені розголошувати інформацію про стан свого здоров'я та діагноз роботодавцю, подаючи для оплати листки непрацездатності. ● Медичні огляди проходять в умовах, які не забезпечують конфіденційності. ● Невиліковно хворих пацієнтів примушують залишатися у державних лікувальних закладах. ● Працівники медичних/психіатричних закладів переглядають кореспонденцію пацієнтів.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПГПП (ч. 1 ст. 17): Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. КПД (ч. 1 ст. 16): Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 8): Кожен має право на повагу до свого приватного та сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. <i>Також варто ознайомитись з таким документом:</i> ● Європейська конвенція про права людини та біомедицину (ч. 1 ст. 10): “Кожна особа має право на повагу до її особистого життя стосовно інформації про її здоров'я” (1997).	КЕСКП: акцентує на “праві на конфіденційність особистих медичних даних” [CESCR GC 14, § 12]. Комітет ПД: підкреслює важливість дотримання прав підлітків на конфіденційність стосовно сексуального і репродуктивного здоров'я у Джибуті [CRC/C/97(2000)96, § 555]. ЄСПЛ: постановив, що “захист особистої інформації, а тим більше медичної, має важливе значення для задоволення права людини на повагу до її приватного та сімейного життя. Повага до конфіденційної інформації стосовно здоров'я є важливим принципом. Він є важливим не лише для захисту приватного життя хворих, а й для збереження їхньої довіри до медичної професії і медичних послуг загалом” [М.С. проти Швеції (M.S. v. Sweden) (1997)].

Закінчення табл. 2

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
	ЄСПЛ: постановив, що розголошення інформації про стан здоров'я “може мати негативний вплив на приватне та сімейне життя людини, а також на статус у суспільстві та працевлаштування, піддаючи особу безчестю і ризику остракізму” [(Z. проти Фінляндії) (Z. v. Finland) (1997)]. <i>Див. також:</i> Європейська хартія прав пацієнтів: “Кожен має право на конфіденційність особистої інформації, включаючи інформацію про свій стан здоров'я і можливі діагностичні чи терапевтичні процедури, а також на захист своєї приватності під час проведення діагностичних оглядів” (ст. 6). Декларація про політику в царині дотримання прав пацієнта в Європі: “Уся інформація про стан здоров'я пацієнта, діагноз, прогноз і лікування його захворювання, а також будь-яка інша інформація особистого характеру повинна зберігатись у таємниці навіть після смерті пацієнта”; “Пацієнти, які потрапляють у лікувально-профілактичні заклади, мають право розраховувати на наявність у цьому закладі устаткування, необхідного для гарантії зберігання медичної таємниці” (п. 4.1, 4.8).

Таблиця 3. Медична допомога і право на інформацію

Приклади порушень прав людини	
● Держава не в змозі забезпечити населення достатньою інформацією про усе розмаїття послуг у сфері охорони здоров'я. Наприклад, жертви зґвалтування мають право на отримання постконтактної профілактичної терапії для попередження інфікування ВІЛ, але лише одиниці знають про таку можливість. ● Заклади охорони здоров'я не надають інформації про рівень задоволення пацієнтів допомогою, про клінічний ефект, про список кандидатів, які очікують отримання певної послуги. ● Медичні працівники не в змозі надати пацієнту інформацію про стан його здоров'я у доступній формі. ● Лікарі не надають пацієнтам інформації про альтернативні можливості лікування, про потенційні переваги та недоліки кожного виду лікування. ● Пацієнти не мають доступу до первинної медичної документації. ● Інформаційні служби недоступні для людей, які не володіють мовою інформування, або для людей з особливими потребами (сліпі, глухі).	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПППП (ч. 2 ст. 19): Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. АХПЛН (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на отримання інформації; (ч. 2 ст. 9): Кожна людина має право на висловлення та поширення власної точки зору в межах, передбачених законом. ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 10): Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.	КЕСКП: доступність послуг з охорони здоров'я “включає право шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї щодо питань, пов'язаних зі здоров'ям” [КЕСКП GC 14, § 12]. <i>Див. також:</i> Європейська хартія прав пацієнтів: “Кожен має право на отримання будь-якої інформації про свій стан здоров'я, про медичні послуги (і способах отримання цих послуг), а також про все, що доступно завдяки науково-технічному прогресу” (ст. 3).

Закінчення табл. 3

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<i>Також варто знати:</i> ● Європейська конвенція про права людини та біомедицину (ч. 2 ст. 10): “Кожна особа має право на ознайомлення з будь-якою зібраною про її здоров’я інформацією” (1997).	Декларація про політику в царині дотримання прав пацієнта в Європі: “Пацієнти мають право на вичерпну інформацію про стан свого здоров’я, включаючи медичні факти щодо свого стану, відомості про можливий ризик і переваги запропонованих і альтернативних методів лікування, про можливі наслідки у разі відмови від лікування, інформацію про діагноз, прогноз і план лікувальних заходів”. Окрім того, “пацієнт має право обирати особу, якій можна повідомляти інформацію про його здоров’я” (п. 2.2, 2.6).

Таблиця 4. Медична допомога і право на особисту недоторканність

1

Приклади порушень прав людини	
● Лікарі або не отримують інформовану згоду пацієнтів перед виконанням медичних процедур, або не надають пацієнтам інформації в обсязі, достатньому для прийняття інформованого рішення. ● Стосовно неповнолітніх чи недієздатних пацієнтів у закладі охорони здоров'я не передбачена можливість отримання згоди на медичне втручання від батьків, опікунів, піклувальників чи інших осіб, які мають на це законне право. ● Для отримання інформованої згоди пацієнтів на участь у медико-біологічному експерименті у лікарні не застосовуються стандартні процедури. ● Медичні працівники ігнорують бажання пацієнтів, пов'язані з лікуванням. ● Пацієнти не мають можливості вимагати заміни лікаря чи закладу охорони здоров'я.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
АХПЛН (ст. 4): Люська особистість недоторканна. Кожна людина має право на повагу до свого життя та особистої недоторканності. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. <i>Примітка:</i> Право на фізичну недоторканність безпосередньо не передбачене МПГПП, МПЕСКП, ЄКЗПЛОС, але тлумачиться як частина права людини на особисту недоторканність (МПГПП, ст. 9; КЗПЛОС, ст. 5); права на свободу від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (МПГПП; ст. 7); ЄКЗПЛОС (ст. 3)), права на приватність (МПГПП, ст. 17; ЄКЗПЛОС, ст. 8), право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я (МПЕСКП, ст. 12; ЄСХ. ст. 11). <i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i> КПД (ч. 1 ст. 19): захист дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства (1989);	КЕСКП: пояснює, що право на охорону здоров'я включає "право відмовитись від медичного втручання та експерименту, на які пацієнт не давав згоди" [КЕСКП GC 14, § 8]. ЄСПЛ: постановив, що нав'язування медичних процедур без згоди дієздатних пацієнтів, які досягли повноліття, порушує принцип фізичної недоторканності, гарантований правами, викладеними в ч.1 ст. 8 Конвенції [Претті проти Великобританії (Pretty v. United Kingdom) (2002)]. ЄСПЛ: постановив, що випадок, коли синові було призначено діморфін без згоди його матері, і без її відома у медичну картку було зроблено запис "не реанімувати", є порушенням фізичної і психічної недоторканності [Гласс проти Великобританії (Glass v. United Kingdom) (2004)].

Закінчення табл. 4

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
Протокол до Африканської хартії прав жінок (ч. 1 ст. 4): “Кожна жінка має право на повагу до її життя та особисту недоторканність і безпеку”; Європейська конвенція про права людини та біомедицину (ст. 5): “Медичне втручання може здійснюватись лише після отримання компетентної добровільної письмової на те згоди” (2003). КЕСКП: зазначає, що право на охорону здоров’я включає “право не піддаватись без добровільної згоди медичному втручання чи медико-біологічному експерименту” (КЕСКП GC 14, § 8).	<i>Див. також:</i> Європейський комітет з попередження катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (ЄКПК, 2001): “Кожному дієздатному пацієнту ...повинна надаватися можливість відмовитися від лікування чи іншого медичного втручання. Будь-яке обмеження цього фундаментального положення повинно ґрунтуватись на підставі закону та застосовуватись лише в чітко визначених виключних умовах”. Європейська хартія прав пацієнтів визначає право на “інформовану згоду”: “Кожен має право на отримання будь-якого виду інформації, яка допоможе йому/їй активно брати участь у прийнятті рішень щодо свого здоров’я; ця інформація є обов’язковою попередньою умовою проведення будь-якої процедури і лікування, включаючи участь у наукових дослідженнях” (ст. 4). Окрім того, пацієнт має право “вільного вибору між різними медичними процедурами та закладами (фахівцями) на підставі адекватної інформації ” (ст. 5). Відповідно до Декларації про політику в царині забезпечення прав пацієнтів в Європі, “інформована добровільна згода пацієнта є попередньою умовою будь-якого медичного втручання” і “пацієнт має право відмовитися від медичного втручання або призупинити його” (п. 3.1, 3.2).

Таблиця 5. Медична допомога і право на життя

1

Приклади порушень прав людини	
● Неадекватне репродуктивне чи допологове спостереження породжує ускладнення вагітності та пологів, що є головною причиною смерті молодих жінок. ● Швидка медична допомога не приїжджає вчасно до деяких категорій громадян. ● Пацієнти не в змозі отримати лікарські засоби за нижчою ціною через бюрократичні перешкоди та обмежувальний режим медичних закладів. Як наслідок життя цих пацієнтів опиняється у небезпеці. ● Послуги у сфері охорони здоров'я не включають профілактичні огляди з метою виявлення багатьох форм раку. Як наслідок пацієнт дізнається про те, що у нього рак, тоді, коли вже надто пізно для ефективного лікування.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПГПП (ч. 1 ст. 6): Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. АХПЛН (ст. 4): Людська особистість недоторканна. Кожна людина має право на повагу до свого життя та особистої недоторканності. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 2): Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.	КПЛ: роз'яснює, що право на життя “не повинно тлумачитись надто вузько” або “обмежено” і його охорона “вимагає від держави впровадження позитивних заходів, спрямованих на підвищення тривалості життя” (МПГПП, п. 1, 5 ст. 6). ЄСПЛ: постановив, що право на життя порушується також, “коли органи влади наражають життя людини на небезпеку в результаті відмови від надання медичних послуг, доступних населенню загалом” [Кіпр проти Туреччини (<i>Cyprus v. Turkey</i>) (2002)].

Таблиця 6. Медична допомога і право на найвищий досяжний рівень здоров'я

Приклади порушень прав людини	
● Заклади охорони здоров'я не вживають адекватних заходів для попередження внутрішньолікарняних інфекцій, контролю за їх подальшим поширенням, проведення високоякісних аналізів і досліджень. ● Заклади охорони здоров'я не забезпечують потреби пацієнтів у духовній, психологічній підтримці або не надають необхідного догляду невиліковно хворим. ● Малолітні пацієнти лікарень не отримують достатнього догляду. ● Тривалі необґрунтовані зволікання з наданням медичних послуг, зазвичай, призводять до погіршення здоров'я пацієнта. ● Держава не в змозі впровадити адекватні процедури відшкодування пацієнтам, які зазнали шкоди від неналежного надання медичної допомоги.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПЕСКП (ч. 1 ст. 12): Держави – учасниці цього Пакту визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. (ч. 2 ст. 12): Заходи, яких повинні вжити держави – учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для.. с) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними; d) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби. КПД (ч. 1 ст. 24): Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я.	КЕСКП: “Заклади, товари та послуги в сфері охорони здоров'я повинні бути не тільки культурно прийнятними, а й науково обґрунтованими, медично відповідними та високої якості”. Вони також повинні враховувати “гендерні аспекти та особливості життєвого циклу” (Загальні коментарі до МПЕСКП, № 14, § 12). КЕСКП: вказує на необхідність розробки федерального законодавства про права пацієнтів у Росії, включаючи питання відшкодування шкоди за неналежне надання медичної допомоги [E/C.12/1/ADD.94 (КЕСКП, 2003), § 32]. ЄСПЛ: постановив, що держави зобов'язані захищати здоров'я засуджених, а відмова від надання медичної допомоги може розцінюватись як порушення права на свободу від катування або жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження [(Хутардо проти Швейцарії (Hutardo v. Switzerland, 1994)], а відсутність лікування прирівнюється до порушення ст. 3 Конвенції [(Ілхан проти Туреччини (Ilhan v. Turkey) (2002)].

Закінчення табл. 6

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
АХПЛН (ч. 1 ст. 16): Кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. (ч. 2 ст. 16) Держави – учасниці цієї Хартії вживають необхідних заходів з метою охорони здоров'я своїх народів і надання їм медичної допомоги у випадку хвороби. ЄСХ (ст. 11): Право на охорону здоров'я. З метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого: 1) усунути, у міру можливості, причини слабкого здоров'я; 2) забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я. <i>Також варто ознайомитися з таким документом:</i> ● Африканська хартія прав та добробуту дитини (ст. 14) (1979) (право дитини на найвищий досяжний рівень здоров'я).	<i>Див. також:</i> ЄКПК (2001): Установи, в яких особи перебувають під опікою або під вартою, завжди повинні забезпечувати основні життєві потреби вказаних осіб, включаючи належне харчування, опалення та одяг, а в закладах охорони здоров'я – також відповідні лікарські засоби (§ 33). Європейська хартія прав пацієнтів визначає право на “дотримання стандартів якості”, “безпеку”, “інновації” (ст. 8-10). Декларація про політику в царині забезпечення прав пацієнтів в Європі: “Пацієнти мають право на якісну медичну допомогу, що відповідає як високим технічним стандартам, так і принципам людяності у відносинах між пацієнтом і медичним працівником” (ст. 5.3).

Таблиця 7. Медична допомога і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження

Приклади порушень прав людини	
● Жертвам катувань представники держави відмовляють у наданні необхідної медичної допомоги. ● Особи, засуджені до позбавлення волі, не забезпечуються невідкладною медичною допомогою і змушені виживати за недостатнього харчування, без належного одягу, а також без опалення взимку. ● Ув'язнені особи, які страждають на психічні розлади, караються за прояви симптомів їх хвороби, включаючи заподіяння собі ушкоджень і спроби самогубства. ● Національне законодавство, обмежуючи доступність опіоїдних препаратів, спричиняють тим самим невинуваті страждання від болю людей, хворих на СНІД і на рак.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПППП (ст. 7): Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам. АХПЛН (ст. 5): Кожна людина має невід'ємне право на повагу до її гідності та визнання її правосуб'єктності. Усі форми експлуатації і приниження людини, особливо рабство, работоргівля, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, покарання або поводження є забороненими. ЄКЗПЛОС (ст. 3): Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.	КПЛ: закликав до поліпшення санітарно-гігієнічних умов, проведення регулярних фізичних вправ та адекватного лікування психічно хворих осіб у закладах закритого типу Боснії і Герцоговини (як в установах виконання покарань, так і в психіатричних закладах) [CCPR/C/ВІН/СО/1 (HRC, 2006), §19]. ЄСПЛ: постановив, що ув'язнені мають право на утримання у гідних умовах. Здоров'я та добробут ув'язнених повинні бути адекватно гарантовані шляхом забезпечення необхідної медичної допомоги в повному обсязі [Кудла проти Польщі (Kudla v. Pologna) (2000)]. <i>Див. також:</i> Комітет проти катувань (КПК): визнав, що переповненість російських психіатричних закладів хворими, неналежні умови перебування та лікування у них прирівнюються до “нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження” [CAT/C/RUS/CO/4 (CAT, 2007), §18].

Закінчення табл. 7

1

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i> ● Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984); ● Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижують гідність видів поводженню чи покаранню (1987); ● Кодекс поведінки службових осіб правоохоронних органів (1979). ● Протокол до Африканської хартії з прав жінок (ч. 1 ст. 4): “Усі форми експлуатації, жорстокого, негуманного або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання повинні бути заборонені”.	Європейська хартія прав пацієнтів: “Кожен має право по можливості уникнути страждань і болю на кожному етапі свого захворювання. Працівники закладів охорони здоров'я повинні вжити усіх заходів, необхідних у такому випадку, наприклад, забезпечити паліативний догляд та полегшення доступності таких послуг для пацієнтів” (ст. 11). Декларація про політику в царині забезпечення прав пацієнтів в Європі: “Пацієнти мають право на полегшення страждань відповідно до розвитку рівня медичної науки”. А також “пацієнти мають право на належний догляд у термінальній стадії і на гідну смерть” (п. 5.10, 5.11).

Таблиця 8. Медична допомога і право на участь у суспільно-політичному житті

Приклади порушень прав людини	
● Держава не в змозі прийняти національну програму щодо політики у сфері охорони здоров'я чи забезпечити доступ до неї громадськості. ● Громадяни не мають можливостей брати участь в обговоренні і визначенні пріоритетів у сфері охорони здоров'я. ● Уряд не реагує на інформацію чи пропозиції щодо поліпшення якості медичних послуг, які надходять від громадян.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МПППП (ст. 25): Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень право і можливість: а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників. КЛВФДЖ (ст. 7): Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечують жінкам, на рівних умовах з чоловіками, право:.. . б) брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління. <i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i> ● КЛВФДЖ (п. "а" ч. 2 ст. 14) (право жінок із сільських районів на участь у плануванні розвитку) (1981); ● Протокол до Африканської хартії прав жінок (ч. 1 ст. 9): Держави-учасниці повинні вжити конкретних позитивних заходів задля розвитку управління з можливістю рівноправної участі жінок у політичному житті їх країни (2003); ● Люблянська хартія реформування охорони здоров'я (1996).	КЕСКП: закликає держави розробити "загальнонаціональну стратегію з охорони здоров'я та план заходів", які повинні "періодично переглядатись з дотриманням принципу участі населення і принципу прозорості" [КЕСКП, GC, 14, § 43]. КЕСКП: "Пропаганда здорового способу життя повинна включати ефективну громадську діяльність у визначенні пріоритетів, прийнятті рішень, плануванні, впровадженні та оцінці стратегій досягнення кращого стану здоров'я. Ефективне забезпечення послугами з охорони здоров'я може бути гарантоване лише тоді, коли участь людей у цьому процесі буде гарантована державою" [КЕСКП GC 14, § 4]. <i>Див. також:</i> Європейська хартія прав пацієнтів містить розділ про "Право на громадянську активність": Громадяни мають "право брати участь у визначенні, впровадженні та оцінці державної політики стосовно захисту прав у сфері охорони здоров'я" [Розділ III].

Таблиця 9. Медична допомога і право на недискримінацію та рівність

1

Приклади порушень прав людини	
● Представників деяких груп населення у лікарнях розміщують в окремих палатах, де рівень медичного догляду нижчий. ● Працівники охорони здоров'я відмовляються лікувати працівників комерційного сексу, тих, хто вживає ін'єкційні наркотики, або представників ЛГБТ. ● Послуги з репродуктивного здоров'я та материнства для жінок обмежені. ● Держава не в змозі забезпечити послугами у сфері охорони здоров'я малозабезпечених громадян та осіб без громадянства й іноземців.	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
МППП (ст. 26): Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини. МПЕСКП (ч. 2 ст. 2): Держави – учасниці цього Пакту зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені у ньому, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.	КЕСКП: роз'яснює, що заклади, товари та послуги в галузі охорони здоров'я повинні бути доступними для кожного на рівних засадах без будь-якої дискримінації, “а особливо представникам найбільш уразливих та маргінальних груп населення”. Комітет наголошує на потребах таких груп, як “етнічні меншини і корінне населення, жінки, діти, люди похилого віку, інваліди та ВІЛ-інфіковані” (Загальні коментарі до МПЕСКП, № 14, § 12). КЕСКП: пояснює, що медичні заклади, товари та послуги “повинні бути фінансово доступними кожному”, і “менш забезпечені сім'ї не повинні бути диспропорційно перевантажені витратами на охорону здоров'я порівняно із заможнішими родинами” (Загальні коментарі до МПЕСКП, № 14, § 12). КЕСКП: критикує Китай за неадекватну медичну допомогу малозабезпеченим верствам населення. На значну кількість дорогих ліків, необхідних хронічно і психічно хворим пацієнтам, немає державних субсидій і таким чином їх фактично позбавляють таких медикаментів [E/C.12/1/ADD.107 (КЕСКП, 2005), § 87].

Закінчення табл. 9

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
АХПЛН (ст. 2): Кожна людина має право здійснювати права і свободи, які закріплюються і гарантуються цією Хартією, без жодних обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин. <i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i> ● Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації ((iv) п. е ст. 5) (1969); ● Конвенція про статус біженців (1951); ● Європейська конвенція про права людини і біомедицину (ст. 3) (рівноправний доступ до медичної допомоги) (1997); ● Європейська конвенція про громадянство (1997); ● Конвенція про статус апатридів (1954).	КЕСКП: зауважує, що лікарні та поліклініки у бідних районах Росії часто не мають у своєму розпорядженні усіх необхідних ліків [Е/С.12/1/ADD.94 (КЕСКП, 2003), § 31]. ЄКСП: заявляє, що доступ до системи охорони здоров'я повинна мати кожна людина, включаючи тих, хто позбавлений сприятливих умов [Висновки XVII-2 та 2005, заява про тлумачення ст. 11].

Захист прав людини у сфері надання медичної допомоги

Вступ

У цьому розділі Вашій увазі представлено чотири **приклади** ефективної діяльності у сфері надання медичної допомоги. Зокрема:

1. Судовий процес у справі про дотримання конфіденційності при наданні медичної допомоги в **Україні**.
2. Судова справа про ставлення до людини, яке принижує її гідність, при наданні медичної допомоги у **Великобританії**.
3. Моніторинг прав пацієнтів у **Європі**.
4. Освітні та інші програми з прав людини для медичних працівників в **Уганді**.

Дотримання прав людини у сфері надання медичної допомоги

Розглянувши кожну із запропонованих програм, необхідно з'ясувати, чи включають вони п'ять основних елементів, які базуються на правах людини:

- ▶ **Участь**
Чи передбачає ця програма залучення представників уразливих груп населення, громадянського суспільства, маргінальних груп та інших? Чи охоплює така програма місця проживання потенційних представників цільової групи?
- ▶ **Відповідальність**
Чи визначає програма права позивача та обов'язки відповідача? Чи пропонує вона механізми відповідальності за порушення прав?
- ▶ **Недискримінація**
Чи визначає програма групи ризику? Яким чином? Чи приділяє вона належну увагу потребам таких уразливих груп, як жінки, меншини, корінне населення та засуджені?
- ▶ **Повноваження**
Чи надає програма своїм реципієнтам повноваження, можливості і ресурси, достатні для того, щоб змінити своє життя? Чи відведено їм у цьому процесі центральне місце чи, радше, їх сприймають як об'єкти доброчинності?

▶ **Зв'язок із правами**

Чи врахована в завданнях програми можливість законного захисту прав за допомогою міжнародного, регіонального та національного законодавства? Чи охоплює вона повний спектр прав людини, зокрема громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права?

На завершення з'ясуйте, чи ця програма може бути реалізована у Вашій державі:

- ▶ Чи **реалізується вже** така програма у Вашій державі?
- ▶ Якщо ні, то чи варто її **створити**? Якщо так, то чи потребує **розширення**?
- ▶ Які **кроки** слід зробити для реалізації цього проекту?
- ▶ Які **перешкоди** доведеться подолати для забезпечення його успішної реалізації?

▶ **Приклад 1.**

Судовий процес у справі про дотримання конфіденційності при наданні медичної допомоги в Україні

У 2006 р. Вінницька правозахисна група від імені пацієнта оскаржила наказ, що передбачав зазначення діагнозу особи в листку непрацездатності, який подається роботодавцю для підтвердження поважності причин пропуску роботи та отримання, передбачених законом, виплат.

Тип проекту

Судовий процес

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України “Про затвердження зразка, технічного опису листка непрацездатності та Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності” від 03.11.2004 р. передбачалось, що у листку непрацездатності повинен зазначатися первинний та заключний діагноз і код захворювання за МКХ (Міжнародна класифікація хвороб, травм і причин смерті).

Вжиті заходи

- ▶ Вінницька правозахисна група, яка виступала від імені Світлани Юрїївни Побережець, оскаржила це законодавче положення до Печерського районного суду м. Києва.
- ▶ Громадянка Побережець заявляла, що ця вимога порушувала її право на приватність і конфіденційність, відповідно до вимог Конституції України та Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я”. Вона була вимушена подати за місцем роботи листок непрацездатності, у якому був зазначений діагноз – “гостра респіраторна інфекція”. Ця інформація була розголошена.
- ▶ Проти Вінницької правозахисної групи та громадянки Побережець виступили Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство праці та соціальної політики України, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Міністерство юстиції України.

Результати

- ▶ У липні 2006 р. суд задовольнив позов Вінницької правозахисної групи та громадянки Побережець про те, що вимога надавати інформацію про діагноз за місцем роботи порушує конституційне право людини. Суд зазначив, що цим порушуються такі права, як (1) захист конфіденційності, відповідно до Конституції України та Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, і (2) захист конфіденційності, відповідно до Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, Цивільного кодексу України та Закону України “Про інформацію”.
- ▶ Суд визначив, що регулятивні органи повинні діяти в межах своїх повноважень, згідно з Конституцією України та законодавством України.
- ▶ Суд постановив визнати незаконним і невідповідним правовим актам вищої юридичної сили зазначений наказ у частині розміщення в листку непрацездатності інформації про діагноз і код захворювання та скасувати його в цій частині.

Контакти:

Вінницька правозахисна група, Україна

E-mail: vpg@ukr.net

► Приклад 2.

Судова справа ставлення до людини, яке принижує її гідність, при наданні медичної допомоги у Великобританії

Пацієнтка психіатричної лікарні у Великобританії подала позовну заяву до суду на заклад охорони здоров'я, в якому вона отримувала надмірну кількість медичних препаратів і де її лікували від педикульозу, поголивши голову.

Тип проекту

Судовий процес

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Пацієнтка психіатричної лікарні Державної служби охорони здоров'я (ДСОЗ) досягла позитивного результату в процесі лікування. Її було переведено, без її попередньої згоди, до приватної лікарні на підставі договору із ДСОЗ. У цьому закладі охорони здоров'я пацієнтка заразилась педикульозом. Спочатку її лікували за допомогою спеціального шампуню, але обраний метод лікування не дав очікуваного результату. Після 20-хвилинної розмови лікар і медсестра переконали її в тому, щоб вона погодилася повністю поголити голову. Пацієнтка – молода жінка, яка дуже уважно ставилася до своєї зовнішності. У той момент, коли вона давала згоду на цю процедуру, щоденна доза нейролептичних ліків становила 7000 мг, за максимально допустимої – 1000 мг, згідно з рекомендаціями Королівського психіатричного коледжу.

Вжиті заходи

- Пацієнтка подала до суду позов на заклад охорони здоров'я, звинувачуючи його в насильстві та порушенні прав людини, а також позов на лікаря за призначення лікарських засобів у недозволеній кількості.

Результати

- Заклад охорони здоров'я добровільно сплатив кошти за заподіяні моральні страждання та надіслав потерпілій офіційне вибачення. Пацієнтка та її сім'я прийняли запропоновану компенсацію, що перевищувала 10000 фунтів. Суд затвердив суму компенсації.
- Лікар заперечував свою провину, але у судовому порядку з нього було стягнуто на користь пацієнтки 1000 фунтів за неналежне надання медичної допомоги.
- Висвітлення цього випадку в засобах масової інформації привернуло увагу громадськості до важливості захисту прав пацієнтів і забезпечення гуманного поводження із пацієнтами психіатричних закладів охорони здоров'я.

Контакти:

Адвокатське бюро Крістіан Хан,
Адреса: Великобританія, Лондон, вул. Музейна, 42.
WC1A 1LY
Tel.: +44-207-831-1750
Web: www.christiankhan.co.uk

► **Приклад 3.**

Моніторинг прав пацієнтів у Європі

У 2003 р. Активна громадська мережа (Active Citizenship Network) спільно з місцевими недержавними організаціями провели моніторинг дотримання прав пацієнтів у європейських державах відповідно до Європейської хартії прав пацієнтів.

Тип проекту

Моніторинг прав людини та фіксація інформації у відповідних документах.

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Донедавна уряди держав не поспішали узгоджувати свої системи охорони здоров'я зі стандартами ВООЗ. Враховуючи зростання видатків на медицину, вони нормували медичні послуги. Пацієнти щоразу вимагали більше інформації про стан свого здоров'я, про ризики та прогнози, про методи лікування та можливі наслідки, прагнучи отримати можливість регулювати власне лікування і визначати форму надання медичних послуг. Із розширенням свободи пересування між державами Європейського Союзу зростає потреба в координації систем охорони здоров'я і забезпеченні базових стандартів.

Вжиті заходи

- У 2003 р. Активна громадська мережа (АГМ), Європейська мережа громадських, споживацьких організацій та організацій з прав пацієнтів провели дворічне дослідження в 13 європейських країнах, щоб з'ясувати, наскільки права пацієнтів на практиці відповідають Європейській хартії прав пацієнтів.
- Працюючи спільно з експертами в сфері охорони здоров'я, на підставі Європейської хартії прав пацієнтів АГМ виокремила 160 критеріїв оцінки, які можуть використовуватись у різних країнах.
- АГМ у роботі над проектом з моніторингу працювала спільно з місцевими НУО. Партнерські організації опитали 70 ключових фігур, включаючи медичних працівників, журналістів, представників страхових компаній і державних органів, а також відвідали 39 провідних лікарень у кожній з європейських столиць. На основі отриманої інформації НУО заповнили анкети про стан законодавства своїх країн у сфері прав пацієнтів. Ця методика була апробована в Італії, а потім застосована і в інших країнах.

Результати

- Результати дослідження були представлені громадськості у 2005 р.

- ▶ Дослідження продемонструвало, що європейці не мають достатнього доступу до високоякісного обслуговування, медичних інновацій чи інформації про вільний вибір у сфері охорони здоров'я, також було задокументовано низький рівень надання медичної допомоги.
- ▶ Проект з моніторингу допоміг започаткувати діалог між громадськими організаціями та державними органами з питань поліпшення якості медичних послуг у сфері охорони здоров'я.
- ▶ Окрім того, громадяни можуть використовувати результати дослідження для лобювання високої якості послуг і змін у політиці в сфері охорони здоров'я.

Контакти:

Активна громадська мережа
Active Citizenship Network (ACN)
Via Flaminia, 53-00196 Rome, Italy;
Tel.: (+39)06367181
Fax: (+39)0636718333
E-mail: info@activecitizenship.net
Web: www.activecitizenship.net

► **Приклад 4.**

Освітні та інші програми з прав людини для медичних працівників в Уганді

У 2003 р. медичні працівники Уганди об'єдналися з наміром переконати своїх колег і державу визнати та захистити право на охорону здоров'я шляхом проведення кампаній з подолання стигматизації, верховенства прав у сфері охорони здоров'я та державного фінансування системи охорони здоров'я.

1

Тип проекту

Розвиток громадського руху та адвокація

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Поширеними в Уганді порушеннями прав людини у сфері охорони здоров'я є стигматизація та дискримінація, пов'язані зі СНІДом, погана поінформованість про права людини медичних працівників і недофінансування системи охорони здоров'я.

Вжиті заходи

Для того, щоб вжити заходів стосовно цих, а також інших порушень, у 2003 р. лікарі заснували Ініціативну групу з питань здоров'я, прав людини та ВІЛ/СНІДу (the Action Group for Health, Human Rights and HIV/AIDS (AGHA)). Ця організація об'єднує більше 600 угандських лікарів, медсестер, інших фахівців сфери охорони здоров'я, НУО, інші заклади та інституції, зацікавлені у розвитку права на охорону здоров'я. AGHA започаткувала такі кампанії:

- кампанію з протидії стигматизації: команда, яка займалася вирішенням проблеми стигми, включала 50 лікарів, дії яких були спрямовані на подолання стигми у закладах охорони здоров'я шляхом підвищення рівня освіти медичних працівників і громадян;
- кампанію з верховенства права: навчальні програми та тренінги для медичних працівників і населення, а також висвітлення у засобах масової інформації питань здоров'я та прав людини з метою інтеграції прав людини у медичну парадигму;
- кампанію з фінансування охорони здоров'я: урядова програма підвищення поінформованості про бюджетний дефіцит у сфері охорони здоров'я шляхом використання ЗМІ, громадського інформаційного простору та проведення необхідних досліджень;
- кампанію, спрямовану на підвищення професіоналізму та збільшення кількості медичного персоналу.

Результати

- ▶ Медична парадигма змінюється на таку, що включає права людини:
 - ініціативна група, яка займалася вирішенням проблеми стигматизації, провела тренінги для більш ніж 250 медичних працівників у чотирьох регіонах з питань попередження дискримінації та розвитку прав пацієнтів. Програми, розроблені АГНА, були включені в офіційні навчальні плани медичних закладів освіти в цих районах.
 - Медична асоціація Уганди заснувала Комітет медичних закладів освіти.
 - Програмою АГНА з лідерства в охороні здоров'я охоплено понад 300 студентів-медиків і філії в усіх медичних закладах Уганди.

- ▶ Провідні заклади системи охорони здоров'я Уганди впроваджують у свою діяльність принципи прав людини:
 - Міністерство охорони здоров'я та Комісія з прав людини створили відділи з питань, що стосуються права на охорону здоров'я;
 - АГНА допомогла ВООЗ провести тренінги для парламентарів з питань здоров'я, прав людини та політики.

- ▶ Бюджетне фінансування охорони здоров'я в Уганді підвищується: у квітні 2007 р. парламент збільшив обсяг фінансування системи охорони здоров'я на 8 млрд угандських шилінгів.

Контакти:

Ініціативна група з питань здоров'я, прав людини та ВІЛ/СНІДу

Адреса: PO Box 24667 Kampala Uganda

Tel.: +256 41 348 491

E-mail: agha@utlonline.co.ug

Лікарі за права людини

Адреса: 2 Arrow Street Suite 301

Cambridge MA 02138

Tel.: 1-(617) 301 4235

E-mail: skalloch@phrusa.org

Рекомендовані джерела

Загальні матеріали

Для глибшого вивчення проблематики прав людини у сфері надання медичної допомоги рекомендується скористатися списком ресурсів, які найбільш часто використовуються. Він поділяється на такі підрозділи:

- ▶ Міжнародні стандарти: ООН
- ▶ Міжнародні стандарти: регіональні
- ▶ Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації
- ▶ Національне законодавство
- ▶ Книжкові видання
- ▶ Статті, доповіді й інші документи
- ▶ Періодичні видання
- ▶ Веб-сайти
- ▶ Пошукові системи
- ▶ Методичні матеріали

Міжнародні стандарти: ООН

- ▶ Загальна декларація прав людини. Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
- ▶ Декларация о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии или убеждений. Генеральная Ассамблея ООН. Резолюция 36/55 от 25.11.1981 г.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_284
- ▶ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. ООН, 18.12.1979 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207
- ▶ Конвенція про медичний огляд моряків. МОП, 29.06.1946 р. № 73.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

- ▶ Конвенція про охорону здоров'я та медичне обслуговування моряків. МОП, 08.10.1987 р. № 164.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Конвенція про права дитини. ООН, 20.11.1989 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
- ▶ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. ООН, 21.12.1965 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_105
- ▶ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. ООН, 16.12.1966 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
- ▶ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. ООН, 16.12.1966 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042
- ▶ Міжнародні медико-санітарні правила. ВООЗ, 23.05.2005 р.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Принципи медичної етики. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція 37/194, 18.12.1982 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_285&test=Mfu3YyoCAbYkc/
- ▶ Рекомендація щодо медичного обслуговування. МОП, 12.05.1944 р. № 6.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Рекомендація щодо медичної допомоги та допомоги у випадку хвороби. МОП, 25.06.1969 р. № 134.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Міжнародні стандарти: регіональні

- ▶ Конвенція про права людини та біомедицину. Рада Європи, Ов'єдо, 04.04.1997 р.
Джерело: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5620.0>
- ▶ Люблянська хартія реформування охорони здоров'я в Європі від 19.06.1996 р. м. Любляна (Словенія) // <http://www.bmj.com/cgi/content/full/312/7047/1664>
- ▶ Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі. Прийнята Європейською нарадою з прав пацієнта. Амстердам, Нідерланди, березень 1994 р.
Джерело: www.medsoc.ru/info/zakon/file/declaraciya.doc

- ▶ Європейська хартія прав пацієнтів. Активна громадська мережа у співпраці з громадськими організаціями з 12 різних країн ЄС. Рим, листопад 2002 р.
Джерело: <http://www.healthrights.am/rus/more/727/>
- ▶ Європейська конвенція про здійснення прав дітей. Страсбург, 25.01.1996 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_135
- ▶ Європейська конвенція про соціальне забезпечення. Рада Європи, 14.12.1972 р. № ETS № 78.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS № 14). Рада Європи, 11.12.1953 р. № ETS № 14.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Європейська соціальна хартія. Рада Європи. Страсбург, 03.05.1996 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_062
- ▶ Європейський кодекс соціального забезпечення. Рада Європи. Страсбург, 16.04.1964 р., Переглянутий (ETS № 139). Рим, 06.11.1990 р.
Джерело: <http://www.uazakon.com/document/tpart17/isx17297.htm>
- ▶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи, 04.11.1950 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004
- ▶ Пропозиції Комітету міністрів державам-учасницям для покращення розподілу медичної допомоги в лікарнях і поза лікарнями № R (80) 15. Комітет міністрів, 14.11.1980 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. – К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Пропозиція Кабінету міністрів державам-учасницям відносно проблеми пацієнта як активного учасника власного лікування № R (80) 4. Комітет міністрів, 30.04.1980 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. – К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Пропозиція Комітету міністрів державам-учасницям відносно правил, які стосуються автоматизованих банків медичних даних № R (81) 1. Комітет міністрів, 23.01.1981 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_073
- ▶ Пропозиція Комітету міністрів державам – учасницям про медичні дослідження на людині № R (90) 3. Комітет міністрів, 06.02.1990 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. – К.: Медицина України, 2000.

Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації

- ▶ Декларація про розвиток прав пацієнтів у Європі: Європейська нарада з прав пацієнтів. Амстердам (ВООЗ, Регіональний офіс Європи), 1994. Джерело: www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf
- ▶ Гельсінська декларація. Рекомендації для лікарів, які проводять біологічні обстеження людини. Всесвітня медична асоціація. Гельсінкі, Фінляндія, червень 1964 р., внесені правки – Токіо, Японія, жовтень 1975 р.; Венеція, Італія, жовтень 1983 р.; Гонконг, вересень 1989 р. Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. – К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Дванадцять принципів надання медичної допомоги в будь-якій системі охорони здоров'я. Всесвітня медична асоціація. Нью-Йорк, США, жовтень 1963 р., доповнені, Венеція, Італія, жовтень 1983 р. Джерело: http://www.holimed.lviv.ua/tw_principis.html
- ▶ Декларація про принципи лікарської допомоги в спортивній медицині. Всесвітня медична асоціація. Лісабон, Португалія, вересень / жовтень 1981 р., внесені правки, Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р.; Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р. Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_015
- ▶ Декларація про права людини та особисту свободу медичних працівників. Всесвітня медична асоціація. Брюссель, Бельгія, жовтень, 1985 р. Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. – К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Декларація стосовно медичного абортів. Всесвітня медична асоціація від 01.08.1970 р. Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Додатковий протокол до Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування досягнень біології та медицини, стосовно заборони клонування людських істот (ETS N 168). Рада Європи, 12.01.1998 р. Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Лісабонська декларація про права пацієнта. Всесвітня медична асоціація. Лісабон, Португалія, вересень/жовтень 1981 р. Джерело: http://www.itpcru.org/new_project/lissdecl
- ▶ Міжнародний кодекс медичної етики. Всесвітня медична асоціація. Лондон, Англія, жовтень 1940 р. Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_002

- ▶ Положення про захист прав і конфіденційність пацієнта. Всесвітня медична асоціація. Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_056
- ▶ Положення про медичне обстеження, “телемедицину” та медичну етику. Всесвітня медична асоціація від 01.09.1992 р.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
- ▶ Положення про медичну етику в умовах лиха. Всесвітня медична асоціація. Стокгольм, Швеція 1994 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_328
- ▶ Положення щодо доступності медичної допомоги. Всесвітня медична асоціація. Відень, Австрія, 01.09.1988 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_030
- ▶ Резолюція про групову медичну практику. Всесвітня медична асоціація. Відень, Австрія, вересень 1988 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_033
- ▶ Резолюція про права людини. Всесвітня медична асоціація. Ранчо Міраж, Каліфорнія, США, жовтень 1990 р., внесені поправки — Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р.; Стокгольм, Швеція, вересень 1994 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Резолюція про прихильність принципам етичних стандартів ВМА. Всесвітня медична асоціація. Стокгольм, Швеція, вересень 1994 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України, 2000.
- ▶ Рекомендації щодо охорони здоров'я в сільській місцевості. Всесвітня медична асоціація. Гельсінкі, Фінляндія, червень 1964 р., внесені поправки — Венеція. Італія, жовтень 1983 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_006
- ▶ Токійська декларація. Основні лікарські принципи щодо тортур й інших видів жорстокого, негуманного або принижуючого поводження і покарання при затриманні й ув'язненні. Всесвітня медична асоціація. Токіо, Японія, 1975 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_011

Національне законодавство

- ▶ Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
- ▶ Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Ст. 375.
- ▶ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
- ▶ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
- ▶ Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 13 січня 2009 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121.
- ▶ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
- ▶ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385.
- ▶ Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – Ст. 409.
- ▶ Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.
- ▶ Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
- ▶ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3721-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 4. – Ст. 18.
- ▶ Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
- ▶ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
- ▶ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 190.

- ▶ Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
- ▶ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
- ▶ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
- ▶ Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України від 05 липня 2001 р. № 2586-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 49. – Ст. 258.
- ▶ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.
- ▶ Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист: Закон України від 12 грудня 1991 р. № 1972-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 11. – Ст. 152.
- ▶ Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06 квітня 2000 р. № 1645-III // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 22. – Ст. 294.
- ▶ Про лікарські засоби: Закон України від 04 квітня 1996 р. № 123/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 22. – Ст. 86.
- ▶ Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 143.
- ▶ Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1112 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 35. – Ст. 55.
- ▶ Положення про порядок направлення громадян на лікування за кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 1995 р. № 991 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Державної програми забезпечення населення лікарськими засобами на 2004–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2003 р. № 1162 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 31. – Ст. 55.

- ▶ Про затвердження переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 р. № 559 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 210.
- ▶ Про затвердження переліку професійних захворювань: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2000 р. № 1662 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 45. – Ст. 87.
- ▶ Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1138 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Програма подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 955 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 28.
- ▶ Про заходи щодо запобігання травматизму і вдосконалення порядку подання першої медичної допомоги потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних подій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 травня 1998 р. № 291-р // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про схвалення Концепції Державної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2010 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2006 р. № 421-р // Офіційний вісник України – 2006. – № 30. – Ст. 2154.
- ▶ Про додаткові заходи щодо поліпшення медичної допомоги населенню України: Указ Президента України від 08 серпня 2000 р. № 963/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 32. – Ст. 22.
- ▶ Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України від 07 грудня 2000 р. № 1313/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 49. – Ст. 5.
- ▶ Про заходи щодо вдосконалення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування: Розпорядження Президента України від 11 липня 2005 р. № 1114/2005 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Інструкція про встановлення причинного зв'язку смерті з професійним захворюванням (отруєнням) або трудовим каліцтвом: Наказ МОЗ України від 15 листопада 2005 р. № 606 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49. – Ст. 127.

- ▶ Про затвердження Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян: Наказ МОЗ України від 13 грудня 2001 р. № 455 // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1005-01>
- ▶ Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: Наказ МОЗ України від 17 січня 1995 р. № 6 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Інструкція про порядок заповнення листка непрацездатності: Наказ МОЗ України, Міністерства праці та соціальної політики України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 03 листопада 2004 р. № 532/274/136-ос/1406 // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Re10055.html
- ▶ Про єдину систему надання екстреної медичної допомоги: Наказ МОЗ України від 01 червня 2009 р. № 370 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 73. – Ст. 37.
- ▶ Про затвердження Інструкції про порядок застосування державною санітарно-епідеміологічною службою України адміністративно-запобіжних заходів (обмеження, тимчасова заборона, заборона, припинення, зупинення): Наказ МОЗ України від 14 квітня 1995 р. № 67 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Порядку взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із закладами охорони здоров'я щодо надання медичної допомоги та соціальних послуг дітям і молоді: Наказ Мінсім'ямолодьспорт України, МОЗ України від 17 квітня 2006 р. № 1209/228 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 20. – С. 292. – Ст. 1515.
- ▶ Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади: Наказ МОЗ України та МВС України від 19 грудня 2000 р. № 346/877 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Щодо організації проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів працівників окремих професій, виробництв і організацій, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення і може призвести до поширення інфекційних хвороб: Наказ МОЗ України від 23 липня 2002 р. № 280 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 33. – Ст. 27.
- ▶ Про диспансеризацію населення: Наказ МОЗ України від 27 серпня 2010 р. № 728 // www.moz.gov.ua
- ▶ Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 15 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

- ▶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29 травня 2002 р. № 10-рп/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 23.
- ▶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я і вищих медичних учбових закладах” (справа про платні медичні послуги) від 25 листопада 1998 р. № 15 – рп/98. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50.
- ▶ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” та статті 12 Закону України “Про прокуратуру” (справа К.Г.Устименка) від 30 жовтня 1997 р. № 5-зп/1997 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 46. – Ст. 126.

Книжкові видання

- ▶ Angell, Marcia. *The Truth about Drug Companies: How They Deceive Us and What to Do about It*. New York: Random House, 2005.
- ▶ British Medical Association. *The Medical Profession and Human Rights*. Zed Books, 2001.
- ▶ Den Exeter, Andre. *Health Care Law-Making in Central and Eastern Europe: Review of a Legal-Theoretical Model*, Intersentia, 2002.
- ▶ Gevers, J.K.M., Hondius, E.H., and Hubben, J.H, eds. *Health Law, Human Rights and the Biomedical Convention: Essays in Honour of Henriette Roscam Abbing*, 2005.
- ▶ Lavik, J.L. *Pain and Survival: Human Rights Violations and Mental Health*. Scandinavian University Press, 1994.
- ▶ Rosenmoller, McKee and Baeten, eds. *Patient Mobility in the European Union: Learning from Experience*. European Observatory on Health Systems and Policies, 2006.
- ▶ World Health Organization. *Enforcement of Public Health Legislation*. WHO Western Pacific Region, 2006.
- ▶ Азаров А.В. Обеспечение и защита прав граждан при оказании медицинской помощи. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 192 с.

- ▶ Азаров А.В. Права человека. Новое знание. – М.: Знание. – 1995. – 255 с.
- ▶ Акопов В.И. Медицинское право в вопросах и ответах. – М.: ПРИОР, 2000. – 200 с.
- ▶ Акопов В.И. Медицинское право: Книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: МарТ; Ростов н/Д; МарТ, 2004. – 368 с.
- ▶ Акопов В.И., Маслов Е.Н. Право в медицине. – М.: Книга-сервис, 2002. – 352 с.
- ▶ Андреев Ю.Н. Платные медицинские услуги. Правовое регулирование и судебная практика. – М.: Ось – 89, 2007.
- ▶ Афанасьев Е.Г. У истоков человеческой жизни: правовые аспекты. – М., 1994.
- ▶ Балло А.М., Балло А.А. Права пациентов и ответственность медицинских работников за причиненный вред. – СПб: БиС, 2001. – 374 с.
- ▶ Булеца С.Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект): Монографія. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.
- ▶ Власов В.В., Гриценко В.Р., Зайцева И.А. и др. Ваши права при получении медицинской помощи. – М.: Триумф, 1999. – 154 с.
- ▶ Галай В.О. Способи захисту прав пацієнтів в Україні: Навчально-практичний посібник. – К.: КНТ, 2009. – 72 с.
- ▶ Герасименко Н.Ф., Александрова О.Ю., Григорьев И.Ю. Законодательство в сфере охраны здоровья граждан / Под. общ. ред. В.И. Стародубова. – М.: МЦФЭР, 2005. – 320 с.
- ▶ Дельпере Н. Защита прав и свобод граждан преклонного возраста. – М., 1995.
- ▶ Державна політика з охорони громадського здоров'я в Україні: Навч. посібник / За ред. І.М. Солоненка, Л.І. Жаліло. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 116 с.
- ▶ Драюнец Я., Холлендер П. Современная медицина и право: Пер. со словац. – М., Юрид. Лит., 1991. – 336 с.
- ▶ Жилиева Е.П., Жилинская Е.В. и др. Аналитический обзор по защите прав пациентов в промышленно-развитых странах. – М., 1997. – 112 с.
- ▶ Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. – СПб: Юридический центр Пресс, 2003. – 404 с.

- ▶ Кирсанов В.Н. Краткий курс по медицинскому праву: Учеб. пособие / В.Н. Кирсанов, Г.Р. Колоколов, Е.Е. Новикова, К.В. Сибикеев. – М.: Окей-книга, 2009. – 123 с.
- ▶ Козьминых Е.В. Права пациента и их защита. – Пермь, 2001. – 74 с.
- ▶ Коробкова Н.В. Цивільно-правова охорона таємниць особистого життя людини: Монографія. – Х.: ІНЖЕК, 2005. – 152 с.
- ▶ Курноскина О.Г. Защита прав при обращении за медицинской помощью: Экспресс-справочник. – М.: Вершина, 2006. – 184 с.
- ▶ Леонтьев О.В. Медицинская помощь: права пациента. – СПб: Невский проспект, 2002. – 160 с.
- ▶ Малейна М. Н. Человек и медицина в современном праве. Учебное и практическое пособие. – М.: БЕК, 1995.
- ▶ Медицина и права человека: Пер. с франц. – М.: Прогресс-Интер, 1992. – 214 с.
- ▶ Медицинское право Украины: Учебное пособие / Волков В.Д., Дешко Л.Н., Заблоцкий В.П. и др. – Донецк: ДонНУ, 2005. – 268 с.
- ▶ Мохов А.А. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании медицинской деятельности. – СПб: Юридический центр Пресс, 2003. – 208 с.
- ▶ Назаренко Г.В. Принудительные меры медицинского характера: Учебн. пособие. – М.: Дело, 2003. – 176 с.
- ▶ Обеспечение и защита прав социально уязвимых групп пациентов / Под ред. О.П. Щепина. – М.: НИИ СГЭ и УЗ им. Н.А. Семашко, 2000. – 69 с.
- ▶ Организационные технологии обеспечения прав пациента / Под ред. О.П. Щепина. – М.: НИИ СГЭ и УЗ им. Н.А. Семашко, 2002. – 88 с.
- ▶ Петрухин И.Л. Личные тайны (человек и власть). – М.: Институт государства и права РАН, 1998. – 232 с.
- ▶ Пищита А.Н. Согласие на медицинское вмешательство. Медико-правовой анализ. Юридические стандарты. Практика реализации. – М.: ЦКБ РАН, 2006. – 210 с.
- ▶ Пищита А.Н., Стеценко С.Г. Медицинское право. Особенная часть. Право на жизнь и получение медицинской помощи. Дефекты оказания медицинской помощи: Учебно-методическое пособие. – М.: РМАПО, 2005. – 48 с.

- ▶ Права людини в системі взаємовідносин “лікар-пацієнт” у відкритому суспільстві / Серія: Бібліотека сімейного лікаря. – Вип. 1 (12.2000). – К.: Медицина України, 2000. – 267 с.
- ▶ Права людини в Україні-2006. Доповідь правозахисних організацій / За ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського; Українська Гельсінська спілка з прав людини, Харківська правозахисна група. – Харків: Права людини, 2007. – 528 с.
- ▶ Практичне право: права пацієнтів (Інтерактивний курс медичного права): Навч. посібник / В.О. Галай, С.К. Гречанюк, І.Я. Сенюта та ін.; За ред. С.Г. Стеценка, А.О. Галай. – К.: КНТ, 2009. – 224 с.
- ▶ Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: Монографія. – Хмельницький; – Київ, 2005. – 436 с.
- ▶ Романовський Г.Б. Гносеологія права на життя. – СПб: Юридический центр Пресс, 2003. – 370 с.
- ▶ Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: Монографія. – Львів: Астролябія, 2007. – 224 с.
- ▶ Сергеев Ю.Д. Медицинское право: Учебный комплекс: В 3 т. – М., ГЭОЕФЗ-Медиа, 2008. – 784 с.
- ▶ Сироткина А.А. Договор оказания медицинских услуг: особенности правового регулирования. – М.: Статут, 2004.
- ▶ Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я.М. Шевченко. – Хмельницький: ХУУП, 2007. – 626 с.
- ▶ Стеценко С.Г. Право и медицина: проблемы соотношения. – М.: Международный университет (в Москве), 2002. – 250 с.
- ▶ Стеценко С.Г. Медичне право України (реалізація та захист прав пацієнтів): Монографія / С.Г. Стеценко, В.О. Галай. – К.: Атіка, 2010. – 168 с.
- ▶ Стеценко С.Г., Пищита А.Н., Черепов В.М. Медицинское право. Общая часть: Учебно-методическое пособие. – М.: Российская медицинская академия последипломного образования, 2004. – 67 с.
- ▶ Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.

- ▶ Стеценко С.Г. Медичне право України (правове забезпечення медицини МВС України): Монографія / С.Г. Стеценко, Т.О. Тихомирова. — К.: Атіка, 2010. — 152 с.
- ▶ Тихомиров А.В. Медицинское право: Практическое пособие. — М.: Статут, 1998. — 418 с.
- ▶ Ткаченко В.С. Основы социальной медицины: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2004. — 368 с.
- ▶ Тобес Б. Право на здоровье: теория и практика. — М., 2001. — 352 с.
- ▶ Трудовое право в здравоохранении России: Науч. практ. руководство / Под ред. Ю.Д. Сергеева. — М.: ООО “Медицинское информационное агентство”, 2007. — 360 с.
- ▶ Турак Й.А. Етичні та правові засади медичного втручання: З погляду лікаря-практика. — Ужгород: ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2002. — 225 с.
- ▶ Федорова М.Ю. Медицинское право: Учеб. пособие для вузов. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2003.
- ▶ Шамшурич В.И., Танковский В.Э. Врач и пациент: социальное-правовые взаимоотношения. Нормативные документы. Вопросы и ответы. — М.: МЦФЭР, 1999. — 288 с.
- ▶ Шевчук С.С. Правовое регулирование возмездного оказания медицинских услуг: реалии и перспективы. — Ставрополь: Сев.-Кав. ГТУ; Ставропольсервисшкола, 2001. — 232 с.
- ▶ Глуховський В.В. Права пацієнта й значення інформованої згоди в медичній практиці // Медико-соціальні проблеми родини. — Т. 7. — № 1.
- ▶ Дельпере Н. Защита прав и свобод граждан преклонного возраста. — М., 1995.
- ▶ Дешко Л. Конституционное право на медицинскую помощь: понятие и содержание // Сборник матер. 2-й Всерос. науч.-практ. конф. “Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности”. — М.: Издательская группа “Юрис”, 2004.

Статті, доповіді й інші документи

- ▶ Amnesty International Ethical Code and Declarations Relevant to Health Professionals.
Джерело: web.amnesty.org/pages/health-ethicsindex-eng
- ▶ Aydin E., *Rights of Patients in Developing Countries: the Case of Turkey*, Journal of Medical Ethics 2004; 30:555-557.

- ▶ Crofts N., Louie R., Loff B. *The next plague: stigmatization and discrimination related to hepatitis C virus infection in Australia*. Health and Human Rights, 2(2), 86-97 (1997).
- ▶ “*Cross-border Health Care in Europe*”, Policy Brief, European Observatory on Health Systems and Policies (2005).
- ▶ Council of the European Union, General Secretariat: Conclusions of the Council on patient mobility and health care developments in the European Union, Brussels, 19 April 2004.
- ▶ EPHA Briefing on Human Rights, European Health Alliance (2005).
- ▶ Fallberg, Lars, “*Patients’ Rights in Europe: Where do we stand and where do we go,*” European Journal of Health Law 7: 1-3 (2000).
- ▶ Fridli, Judit, “*New Challenges in the Domain of Health Care Decisions,*” Policy Paper, International Policy Fellowship Program, Open Society Institute, Budapest (2006).
- ▶ Gilson, Lucy. “*Trust and the Development of Health Care as a Social Institution,*” Social Science & Medicine 56 1453-1468 (2003).
- ▶ Glinos, Irene A. and Baeten, *A Literature Review of Cross-Border Patient Mobility in the European Union*, Europe for Patients Project (September 2006).
- ▶ *Human Rights in Action—A Framework for Local Action* (designed by Department of Health, British Institute of Human Rights, and 5 NHS Trusts), Equality and Human Rights Group (2007).
- ▶ Hungarian Civil Liberties Union, Policy Paper on the Rights of Patients.
- ▶ Leenen, Henk, Givers, Sjef and Pinet, Genevieve (eds), “*Promotion of the Rights of Patients in Europe, a Comparative Study,*” Amsterdam: Academic Publishers (1993).
- ▶ Mackintosh, Maureen. “*Do Health Care Systems Contribute to Inequalities?*” Poverty, Inequality and Health 175-193.
- ▶ Milevska-Kosova, Neda, “*Patients Rights as a Policy Issue in South Eastern Europe,*” Policy Paper, International Policy Fellowship Program, Open Society Institute, Budapest (2006)
- ▶ *National Activities on Patients’ Rights and Quality of Health Care (Asia and Pacific, Africa, Latin America, Countries in Transition, Developed Economies)*, Consumers International (2005).

- ▶ *Patients' Rights in Europe: A Citizens' Report*, Summary of Meeting Organized by Active Citizenship Network at the European Parliament, Brussels, February 28 to March 1, 2005, Health and Social Campaigners' Network, Wales, Commissioned by Oxford Vision 2020 (March 2005).
- ▶ "Patients' Rights in Europe Today," Speech, European Ombudsman (2005).
- ▶ Rich, Robert F. and Merrick, Kelly R., *Cross Border Health Care in the European Union: Challenges and Opportunities*, University of Illinois Working Paper, October 2006.
- ▶ Scott, Penelope, *Undocumented Migrants in Germany and Britain: the Human "Rights" and "Wrongs" Regarding Access to Health Care*, Electronic Journal of Sociology (2004).
- ▶ *Social Challenge to Health: Equity and Patients' Rights in the Context of Health Reforms*, Council of Europe 5th Conference of European Health Ministers (1996).
- ▶ Stefanoska, Cavdar, Isajlovska, and Stefanovska, "Rights of the Patients in Macedonia According to the European Standards," Report, Skopje: MIA—Association of Health Education and Promotion of Health (2005).
- ▶ *Survey of the UK Public: Patients' Rights* (Backgrounder to Main Report: Patients' Rights in Europe and the UK), The Patients' Association (2005).
- ▶ United States Department of Health and Human Services, Centers for Medicare and Medicaid Services: 42 CFR Part 482, Medicare and Medicaid Programs; Hospital Conditions of Participation; *Patients Rights; Final Rule*, Federal Register, Friday, December 8, 2006
- ▶ Written Contribution to Communication from the Commission—Consultation Regarding Community Action on Health Services, ILGA Europe (2007).
- ▶ Бабанін А.А., Велігодський Д.В. Правові аспекти та регламентація лікувально-профілактичної допомоги населенню // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права "Медичне право України: проблеми становлення та розвитку" (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). — С. 14-21.
- ▶ Бахтіна К.Р. До питання про основні напрями розвитку прав пацієнтів за кордоном // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права "Медичне право України: проблеми становлення та розвитку" (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). — С. 22-25.

- ▶ Бедрик І.О., Буравльов Л.О., Паращич І.М, Радиш Я.Ф. Медична послуга: класифікація та правовий вимір // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров’я” (м. Львів, 23-24 квітня 2009 р.). – С. 20-24.
- ▶ Бедрик І.О., Радиш Л.Я. Договір про надання платних медичних послуг та інформована згода пацієнта на медичне втручання – важливі складові правового регулювання приватної стоматологічної діяльності в Україні // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). – С. 24-29.
- ▶ Борисевич Н.М. Теоретико-правові аспекти штучного переривання вагітності // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – С. 26-32.
- ▶ Булеца С.Б. Зміст договору про надання медичної послуги // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров’я” (м. Львів, 23-24 квітня 2009 р.). – С. 31-36.
- ▶ Гладун З.С. Медицина і права пацієнтів // Медичне право. – 2008. – № 1.
- ▶ Гладун З.С. Право на здоров’я (політико-правові аспекти) // Український часопис прав людини. – 1996. – № 1. – С. 7-13.
- ▶ Гладун З.С. Законодавство України про охорону здоров’я: поняття, зміст, проблеми і перспективи // Законодавство України про охорону здоров’я. Збірник нормативних актів. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 8-16.
- ▶ Глуховський В.В. Дотримання прав пацієнтів в Україні // Охорона здоров’я в регіонах: влада і громада. Зб. мат. по дослідженню політики стосовно охорони здоров’я в Україні. – Одеса, 2007.
- ▶ Головачова К.Г. Проблеми реалізації прав пацієнтів на медичну допомогу в Україні // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – С. 80-86.
- ▶ Головченко В., Грузова Л. Лікарська таємниця як медико-правова проблема // Юридичний вісник України. 2001. – 21-27 липня.

- ▶ Даннинг К. Развитие медико-социальной помощи в здравоохранении. Материалы семинара. М., 1997.
- ▶ Дешко Л. Державне регулювання системи цін на лікарські засоби в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 109-112.
- ▶ Дешко Л. Конституционное право на медицинскую помощь: понятие и содержание // Сборник матер. 2-й Всероссийской науч.-практ. конференции “Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности”. – М.: Издательская группа “Юрис”, 2004.
- ▶ Достал О. Надання медичної допомоги медичними працівниками під час епідемії: значення, права та обов'язки (порівняльний аналіз) // Медичне право – 2008. – № 2.
- ▶ Житный М.В., Пищита А.Н. Обеспечение конфиденциальности при выполнении хирургического вмешательства в российском законодательстве // Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я” (м. Львів, 23-24 квітня 2009 р.). – С. 81-84.
- ▶ Жуковина Л. Право на безоплатну медичну допомогу: реалії сьогодення // Юридичний журнал. – 2006. – № 4.
- ▶ Заварза Т.В. Проблеми збереження лікарської таємниці // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – С. 139-142.
- ▶ Коробкова Н.В., Печений О.П. Деякі проблеми правової охорони медичної таємниці // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – С. 165-172.
- ▶ Костецька О. Право особи на інформацію про здоров'я: проблеми реалізації // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – С. 173-178.
- ▶ Купов И.Я. Некоторые аспекты проблемы врачебной тайны // Советское здравоохранение. – 1981. – № 6. – С. 48-50.
- ▶ Літінська Я.Г. Правове регулювання контролю якості надання медичної допомоги в лікувально-профілактичних закладах України // Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я” (м. Львів, 23-24 квітня 2009 р.). – С. 128-135.

- ▶ Малєин Н.С. О врачебной тайне // Советское государство и право. — 1981. — № 8.
- ▶ Малий М.Ю., Асланян С.А., Чемирисов В.В. Про правовий стан та перспективи розвитку медико-соціальної допомоги в Україні // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). — С. 160-165.
- ▶ Марценюк О.Г. Права фізичних і юридичних осіб на медичну конфіденційну інформацію // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). — С. 166-171.
- ▶ Москаленко В.Ф. Право на охорону здоров'я: современное определение и трактовка в конституции Европейского Союза // Запорожский медицинский журнал. — 2006. — № 2.
- ▶ Мохов А.А. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании медицинской деятельности. СПб: Юридический центр Пресс, 2003. — 208 с.
- ▶ Муртазаєва Г.Н., Некрасов В.А. Трансплантація органів і тканин людини: принципи правового регулювання // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). — С. 208-209.
- ▶ Олейник О. Этические и правовые аспекты эвтаназии // Юридическая практика. — № 48. — 28 ноября 2001.
- ▶ Паньків О. М., Петровський Ю. І. Право людини на розпорядження життям: деякі аспекти // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). — С. 210-215.
- ▶ Перевозчикова Е.В., Панкратова Е.А. Конституционное право на жизнь и правовой статус эмбриона человека // Медицинское право. — 2006. — № 2(14). — С. 16-22.
- ▶ Пипченко Б.Ю. Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). — С. 234-239.

- ▶ Пищита А. Применение принудительных мер медицинского характера — как медико-правовая проблема современного законодательства Российской Федерации // *Медичне право*. — 2009. — № 4.
- ▶ Пищита А.Н. Защита прав пациентов в трансплантологии // *Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)”* (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). — С. 240-244.
- ▶ Пищита А.Н. Совершенствование организации оказания медицинской помощи социально уязвимым категориям населения в Российской Федерации // *Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми управління та фінансування охорони здоров'я”* (м. Львів, 23-24 квітня 2009 р.). — С. 216-218.
- ▶ Права дітей у галузі охорони здоров'я: деякі аспекти (путівник у запитаннях і відповідях) // *Медичне право. Спец. випуск*. — 2009. — № 1. — С. 18-22.
- ▶ Сенюта І. Адвокатська і медична таємниця: деякі паралелі // *Юридична газета*. — 2007. — № 42.
- ▶ Сенюта І. Законодавче забезпечення донорства в Україні / *Вісник Львівського університету*. — Серія юридична. — 2008. — Вип. 46. — С. 26-32.
- ▶ Сенюта І. Поняття природного права людини на охорону здоров'я // *Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи [Матеріали ІХ-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Тернопіль, 13 квітня 2007 р.]* — Тернопіль: Економічна думка, 2007. — С. 138-141.
- ▶ Сенюта І. Право людини на захист від дискримінації за станом здоров'я // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 15-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 4-5 лют. 2009 р.]*. — Львів, 2009. — С. 154 — 157.
- ▶ Сенюта І.Я. Деякі аспекти правового регулювання проведення щеплень в Україні / *Здоровий спосіб життя: Зб. наук. праць*. / Ред. Ю.М. Панишко. — Вип. 29. — Львів, 2008.
- ▶ Сенюта І.Я. Інформована добровільна згода — інструмент захисту суб'єктів медичного права // *Українська медична газета*. — 2006.
- ▶ Сенюта І.Я. Медична таємниця: медико-правові аспекти // *Життя і право: Львівський правничий часопис*. — 2005. — № 1(13) — С. 44-45.

- ▶ Сенюта І.Я. Юридична регламентація обов'язків людини у сфері охорони здоров'я // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: [Матеріали 14-ої регіон. наук.-практ. конф. Львів, 6 лют. 2008 р.] – Львів, 2008. – С. 107-110.
- ▶ Сенюта І.Я. Спосіб захисту прав людини в сфері охорони здоров'я у порядку кримінального судочинства: деякі теоретико-практичні аспекти // Медичне право. – 2008. – № 1. – С. 61-73.
- ▶ Сенюта І.Я. Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти // [Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів, 17-18 квітня 2008 р.] / Упоряд. І.Я. Сенюта, Х.Я. Терешко. – Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2008. – С. 277-283.
- ▶ Сенюта І.Я. Деякі аспекти правового регулювання проведення щеплень в Україні // Здоровий спосіб життя. Зб. наук. праць. – Вип. 29. – Львів, 2008. – С. 50-52.
- ▶ Сенюта І.Я. Право медичного працівника на відмову від надання медичної допомоги // Управління охороною здоров'я: [Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю. Львів, 29 січня-29 лютого 2008 р.]. – Львів, 2008 – С. 79-81.
- ▶ Сенюта І.Я. Права пацієнтів у Рішеннях Європейського суду з прав людини // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2009. – Вип. 48. – С. 13-20.
- ▶ Сенюта І.Я. Конституционное право граждан на бесплатную медицинскую помощь в Украине // Конституционные ценности: содержание и проблемы реализации [Материалы Международной научно-теоретической конференции 4-6 декабря 2008 г.: В 2-х т. Т. 1]. – Москва, 2009. – С. 329-341.
- ▶ Сенюта І.Я. Законодавче забезпечення прав пацієнтів в Україні // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2007. – Вип. 44. – С. 51-58.
- ▶ Синиця В.В. Питання надання платних послуг закладами охорони здоров'я // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). – С. 295-299.
- ▶ Скомороха В. Конституційне правосуддя і права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування та їх забезпечення державою // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 5. – С. 62-68.

- ▶ Скомороха В. Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. – № 6. – С. 3-9.
- ▶ Стефанчук Р.О., Зелінський А.М. Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2003. – № 2 (6). – С. 40-45.
- ▶ Стеценко С.Г. Защита прав пациентов и информированное согласие // Здоровоохранение. – 2001. – № 12.
- ▶ Терешкевич Г.Т. Информована згода та експериментування над людиною // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). – С. 334-341.
- ▶ Ткаченко В.С. Основы социальной медицины: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 368 с.
- ▶ Чевичалова Ж.В. Деякі аспекти становлення вітчизняного інституту “Лікарської таємниці” // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми, і перспективи вдосконалення)” (м. Львів, 17-18 квітня 2008 р.). – С. 349-355.

Періодичні видання

Спеціалізовані періодичні видання

- ▶ Health and Human Rights: An International Journal // <http://www.hhrjournal.org>
- ▶ The Lancet // <http://www.thelancet.com>
- ▶ Journal of Law, Medicine and Ethics // <http://www.jlme.org>
- ▶ Journal of Medical Ethics // <http://jme.bmj.com>
- ▶ British Medical Journal // <http://www.bmj.com>
- ▶ Conflict and Health // <http://www.conflictandhealth.com>
- ▶ European Journal of Health Law // <http://www.brill.nl/ejhl>
- ▶ BMC International health and Human Rights // <http://www.biomedcentral.com>

- ▶ Ваше здоров'я. Медична газета України
<http://www.vz.kiev.ua/intro.shtml>
- ▶ Військова медицина України. Щоквартальний науково-практичний журнал // www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/vmu/index.html
- ▶ Запорізький медичний журнал // <http://www.zsmu.info>
- ▶ Здоров'я України. Медична газета <http://health-ua.com>
- ▶ Медичне право. Загальнодержавний науково-практичний журнал (Україна) <http://medicallaw.org.ua/vidavnictvo/medychne-pravo/>
- ▶ Охорона здоров'я України. Науково-практичний журнал, заснований Міністерством охорони здоров'я України.
- ▶ Східноєвропейський журнал громадського здоров'я // www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/sjgz/index.html
- ▶ Українська медична газета
<http://biz-center.kiev.ua/gazety/ukrajinska-medychna-gazeta/>
- ▶ Український медичний часопис <http://www.umj.com.ua>
- ▶ Медицинское право. Федеральный научно-практический журнал (РФ)
http://www.med-law.ru/index_pechat.html
- ▶ “Щотижневик Аптека” <http://www.apteka.ua/>

Інтернет-журнали (“Живі” журнали)

- ▶ Global Directory of Patients' Organiz Patients' Organizations
www.patientsorganizations
- ▶ The Health Consumer Blog @ Health Consumer Powerhouse
- ▶ Отказ от прививок и права пациента
<http://www.liveinternet.ru/users/gerdanka/post114334592/>
- ▶ Без заголовка <http://www.liveinternet.ru/users/880259/post114512919/>
- ▶ Маємо право на право? <http://www.credo-ua.org/2009/10/7421/>
- ▶ Больница признала иск пациента, оставшегося недовольным качеством медпомощи <http://www.amic.ru/news/116314/>
- ▶ Не нарушил ли я права человека?
<http://community.livejournal.com/rusam/2164663.html>

- ▶ Имею право: роженица тоже гражданин
<http://baby-teva.ru/index.php?showtopic=6430>
- ▶ Пацієнт має право на інформацію
<http://www.ukrgazeta.cz/the-news/news-cz/2076-pacijent-maje-pravo-na-informaciju>

1

Веб-сайти

- ▶ British Medical association Human Rights Publications.
www.bma.org.uk/ap.nsf/Content/HRpublications
- ▶ Europe for Patients Project
www.europe4patients.org
- ▶ European Court of Human Rights- Mental Disability Cases
www.mdac.info/resources/echr_cases.htm
- ▶ European Public Health Alliance
www.epha.org
- ▶ Health and Social Campaigners' Network International
www.patient-view.com/hscnetwork.htm
- ▶ Oxford Vision 2020
www.oxfordvision2020.org
- ▶ The Patients Association
www.patients-association.org.uk
- ▶ Penal Reform International
www.penalreform.org/health-in-prisons.html
- ▶ Physicians for Human Rights
www.physiciansforhumanrights.org/
- ▶ Sharing for Action, Patients Rights
www.sharingforaction.med.bg.ac.yu
- ▶ Донецький медичний портал надає "Відомості з епідемічного фронту"
<http://www.medportal.dn.ua>
- ▶ Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.scourt.gov.ua/>
- ▶ Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я
<http://www.who.int/en/>
- ▶ Офіційний сайт Європейського суду з прав людини.
<http://www.echr.coe.int/echr>

- ▶ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України
<http://www.kmu.gov.ua/control/>
- ▶ Офіційний сайт Конституційного Суду України
<http://www.ccu.gov.ua/uk/index>
- ▶ Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України
<http://moz.gov.ua>
- ▶ Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Єдиний реєстр громадських формувань <http://www.minjust.gov.ua/0/18502>
- ▶ Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
<http://www.ombudsman.kiev.ua/>
- ▶ Сайт навчальної освітньої програми “Розуміємо права людини” <http://edu.helsinki.org.ua/>
- ▶ Сайт: Права людини. Он-лайн бібліотека Харківської правозахисної групи <http://library.khpg.org/>
- ▶ Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи <http://www.khpg.org/>
- ▶ Сайт “Жить завтра”. Українська открытая организация, групп и лиц, работающих с детьми, страдающими онкозаболеваниями <http://www.donor.org.ua>
- ▶ Правовий простір: безоплатна правова допомога в Україні <http://pravo.prostir.ua/offices/260.html>
- ▶ Сайт Міжнародної неурядової організації Amnesty International // <http://amnesty.org.ua/vznaj/ai/pro-amnesty-international/>
- ▶ Сайт Всеукраїнської благодійної організації “Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів” // <http://medpravo.org/?page=inform&lang=ukr>
- ▶ Сайт Всеукраїнської громадської організації “Фундація медичного права та біоетики України” // <http://www.medicallaw.org.ua/>
- ▶ Сайт ГО “Інститут правових досліджень та стратегій” // <http://www.hr-lawyers.org.ua/>
- ▶ Сайт для юристів та медиків, присвячений висвітленню проблем законодавчого забезпечення охорони здоров'я України та наданню якісної медичної допомоги // <http://www.health-ua.com/articles/295.html>

- ▶ Сайт Дніпропетровської асоціації якості життя людини // <http://www.medsoc.dp.ua>
- ▶ Сайт Інституту прав людини // <http://www.hrights.ru/>
- ▶ Сайт Львівського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді // <http://locssm.ipsys.net/>
- ▶ Сайт Міжнародного фонду “Відродження” // <http://www.irf.kiev.ua/>
- ▶ Сайт Міжнародної мережі благодійних організацій, яка займається підтримкою розвитку суспільства, соціальною діяльністю та наданням допомоги людям // <http://caritas-ua.org/>
- ▶ Сайт, присвячений захисту прав пацієнтів // <http://www.healthrights.in/>
- ▶ Сайт, створений з метою розміщення інформацію та відгуків про лікарів, результати лікування тощо // <http://www.skarga.net/index.php?go=Page&id=1>
- ▶ Сайт Товариства Червоного Хреста України <http://www.redcross.org.ua>
- ▶ Сайт Української гельсінської спілки з прав людини <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1157117975>
- ▶ Сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини <http://www2.ohchr.org/russian/index.htm>
- ▶ Сайт, який вміщує статті, присвячені порушенню прав людини в медичній сфері <http://www.uapravo.org/>
- ▶ Сторінка Львівського благодійного фонду “Аванте” <http://www.avante.aids.ua/>
- ▶ Лікар і сім'я. Центр традиційної сімейної медицини <http://dis-ukraine.com/>
- ▶ Сайт благодійного фонду “Галицький аптекар” <http://www.galaptekar.org.ua/>
- ▶ УНІАН здоров'я <http://health.unian.net/>
- ▶ Портал MEDICINA <http://medicina.ua/>
- ▶ Медизвестия <http://medvismk.com.ua/>
- ▶ Сайт медичинских представителів України и Києва <http://catalog.i.ua/catalog/536/?r=10000>
- ▶ Я здоров <http://ya-zdorov.net/>

Пошукові системи

- ▶ Бібліотека порталу захисту права пацієнтів
<http://www.healthrights.in/libraryhealth/>
- ▶ Бюро інформації Ради Європи в Україні
<http://www.coe.kiev.ua/bul/text2.htm#Захист%20прав%20національних%20меншин>
- ▶ Вся медицина в книгах і журналах <http://mednik.com.ua/>
- ▶ Доповіді Генерального секретаря Генеральної Асамблеї ООН
<http://www.un.org/russian/esa/social/disabled/sgreports.htm>
- ▶ Електронна бібліотека <http://www.lib.ua-ru.net/katalog/1915.html>
- ▶ Електронна бібліотека міжнародних документів з прав людини. Документи за темами: здоров'я, медицина, біоетика, права пацієнта
<http://www.hri.ru/docs/?content=dir&dir=topics&id=27>
- ▶ Електронна бібліотека юридичної літератури. "Правовед"
<http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/36/1394>
- ▶ Законодавство російською мовою // <http://laws.8m.com/>
- ▶ Збірка статей з охорони здоров'я
<http://www.civicua.org/news/viewbycat.html?q=12&p=1>
- ▶ Збірник джерел ООН // <http://www.un.org/russian/document/declarat/disabledmenu.htm>
- ▶ Каталог медичних сайтів України УКРМЕД
<http://ukrmed.org.ua>
- ▶ Наукова бібліотека Запорізького національного університету
http://library.znu.edu.ua/links/index.php?action=url/view&url_id=1379
- ▶ Пошукова система Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова // <http://www.hklib.npu.edu.ua/>
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Верховної Ради України
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a#Find>
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Міністерства охорони здоров'я України <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/>
- ▶ Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі
<http://www.eurocourt.org.ua/About.asp>

- ▶ Публічна бібліотека ім. Лесі Українки <http://lucl.lucl.kiev.ua/>
- ▶ Чинність закону. Пошукова система Фундації соціально-правового захисту заселення <http://www.rol.org.ua/mbrics.cfm>
- ▶ Національна парламентська бібліотека України <http://www.nplu.kiev.ua/>

Методичні матеріали

- ▶ Американська асоціація юристів. Ініціатива з верховенства права — Україна (АВА-Україна): Збірка матеріалів навчального тренінгу з медичного права “Захист прав пацієнтів в Україні”. — Львів. Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2009.
- ▶ Ардашева Н.А. Словарь терминов и понятий по медицинскому праву. — СПб: СпецЛит, 2007. — 258 с.
- ▶ Бібліографія з медичного права / Автори-упорядники Т.Р.Короткий, Л.Р. Осинська. — Одеса: Феникс, 2009. — 32 с.
- ▶ Глоссарий терминов по вопросам укрепления здоровья. Всемирная организация здравоохранения, Женева // http://whqlibdoc.who.int/hq/1998/WHO_HPR_NEP_98.1_rus.pdf
- ▶ Медико-правовий тлумачний словник / За заг. ред. І.Я. Сенюти. — Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010. — 530 с.
- ▶ Медичне право України: Практикум. Волков В.Д., Дешко Л.М., Мазур Ю.В. — Донецьк: Сучасний друк, 2010. — 249 с.
- ▶ Права пациента: Терминологический словарь-справочник / В.В. Глуховский, А.В. Ангелов. — М. Издательство ООО “Дизайн и полиграфия”, 2008. — 132 с.
- ▶ Словарь медико-социальных терминов. — М., 2003.

Глосарій

Словник включає терміни, поширені у сфері прав людини та надання медичної допомоги.

А

Амбулаторна допомога

Медична допомога особам, які потребують періодичного медичного спостереження, лікування на догоспітальному етапі та проведення профілактичних і реабілітаційних заходів.

Амбулаторний пацієнт

Пацієнт, лікування якого не вимагає цілодобового його перебування у лікувально-профілактичному закладі.

Автономність пацієнта

Право пацієнта приймати рішення стосовно отримання медичної допомоги. Медичні працівники можуть впливати на поінформованість пацієнта, але не можуть приймати рішення замість нього.

Б

Базові потреби

Термін часто вживається у контексті програм розвитку для позначення основних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, житла та інших товарів і послуг, необхідних для життя людини.

Безпека пацієнта

Убезпеченість від випадкових ушкоджень, що можуть бути наслідком неналежного надання медичної допомоги чи медичних помилок.

В

Відповідальність пацієнта

Принцип взаємодії лікаря та пацієнта, що базується на партнерстві, у якому кожна із сторін має певні зобов'язання. Обов'язками пацієнта є відкрите спілкування з лікарем чи взаємодія із закладом охорони здоров'я, участь у рішеннях стосовно рекомендованої діагностики та лікування і виконання узгодженої програми лікування.

Вторинна медична допомога

Спеціалізована медична допомога, яку надають лікарі відповідної спеціалізації, завдяки чому вони і можуть забезпечити більш кваліфіковані консультування, діагностику, профілактику і лікування ніж лікарі загальної практики.

Д

Догляд за тяжкохворими

Догляд за пацієнтом у випадку, коли вже неможливо змінити фатальний прогноз щодо його хвороби/стану за допомогою наявних методів лікування, а також догляд перед смертю (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, ВООЗ, Амстердам 1994).

З

Заклад охорони здоров'я

Будь-який заклад, завданням якого є забезпечення різноманітних потреб населення у галузі охорони здоров'я, як-от: лікарня, будинок для престарілих чи інтернат для інвалідів (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, ВООЗ, Амстердам 1994).

І

Інформована добровільна згода

Юридична процедура, за допомогою якої суб'єкт добровільно підтверджує свою згоду на медичне втручання після ознайомлення з усіма особливостями дослідження, які можуть вплинути на його рішення. Людина повинна усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними.

Інформована добровільна згода у контексті охорони здоров'я

Це згода, отримана вільно, без загроз і недоцільної мотивації, після надання пацієнту адекватної і зрозумілої інформації в такій формі і такою мовою, які доступні пацієнту, і яка включає відомості про діагностичну оцінку, мету, метод, вірогідну тривалість й очікувану користь передбаченого лікування, альтернативні методи лікування, можливий фізичний біль або дискомфорт, небезпеку і побічні ефекти запропонованого лікування.

К

Конфіденційність пацієнта

Принцип, згідно з яким лікарі зобов'язані дотримуватися конфіденційності стосовно пацієнта. Лікар, який дотримується цього, має змогу отримувати інформацію про усі хвороби та симптоми в повному обсязі, що сприяє обранню оптимального методу лікування.

М

Медичне втручання

Будь-яке обстеження, лікування чи інші дії, що мають профілактичний, діагностичний, терапевтичний або реабілітаційний характер і проводяться лікарем чи іншим надавачем медичних послуг (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, ВООЗ, Амстердам 1994).

Медико-санітарна допомога (Див. також Охорона здоров'я)

1. Профілактика, лікування і діагностика захворювань, а також охорона психічного і фізичного благополуччя шляхом надання медичних, сестринських і суміжних спеціалізованих послуг у системі охорони здоров'я. Це визначення та схожі дефініції також іноді застосовуються до терміну “охорона здоров'я”. Всесвітня організація охорони здоров'я зазначає, що сюди входять всі товари і послуги, створені для підтримання здоров'я, у тому числі профілактичні, лікувальні та паліативні втручання, спрямовані на окремих осіб чи населення загалом.
2. “Будь-який вид послуг, що їх надають професіонали чи пара професіонали, які впливають на стан здоров'я” (Європейський спостережний орган за системами і політикою в галузі охорони здоров'я. Глосарій).
3. “Медичні, медсестринські чи споріднені з ними послуги, які надають виконавці послуг у сфері охорони здоров'я та заклади охорони здоров'я” (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі. ВООЗ, Амстердам, 1994).

Мобільність пацієнта

Принцип, який гарантує пацієнтові можливість вільно перетинати межі району обслуговування чи проживання з метою отримання медичної допомоги; мобільність може означати пересування територією однієї держави чи між державами.

Н

Надавачі послуг з охорони здоров'я (медичні працівники)

Лікарі, медсестри, дантисти або інші працівники системи охорони здоров'я (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, ВООЗ, Амстердам 1994).

О

Охорона здоров'я (Див. також Медико-санітарна допомога)

Послуги, які пацієнтові надають представники медичних професій або непрофесіонали під їхнім керівництвом. Схожі визначення часто застосовуються щодо терміна “Медико-санітарна допомога”

П

Пацієнт

Фізична особа, яка очікує, отримує чи вже отримала медичні послуги.

Пацієнтоорієнтована допомога

Доктрина, згідно з якою медичні послуги надаються у формі партнерства між медичними працівниками та пацієнтами і їхніми сім'ями. Рішення стосовно лікування повинні прийматися з урахуванням бажань, потреб і цінностей пацієнта.

Первинна медична допомога

Основна складова медичної допомоги населенню, що надається закладами охорони здоров'я переважно за територіальною ознакою; перший рівень контакту осіб та їхніх сімей з системою охорони здоров'я.

Права пацієнтів

1. Низка прав, які вимагають від держав і надавачів медичних послуг дотримання принципів підзвітності. Пов'язані з рухом за розширення реальних можливостей пацієнтів, особливо в державах, де поширені платні медичні послуги і де права пацієнтів повинні забезпечуватись на рівні з правами "споживачів".

2. Комплекс прав, обов'язків та зобов'язань, відповідно до якого люди намагаються отримати й отримують послуги у сфері охорони здоров'я (Європейський спостережний орган за системами і політикою в галузі охорони здоров'я, Глосарій).

Права людини в контексті надання медичної допомоги

Концепція застосування всієї сукупності основних принципів прав людини щодо всіх учасників процесу надання медичної допомоги: як медиків, так і пацієнтів. Включає весь спектр прав, які стосуються сфери надання медичної допомоги, визнаних у межах міжнародного права.

Подвійна лояльність

Конфлікт інтересів, зокрема професійних обов'язків перед пацієнтами та відповідальності (висловленої чи передбаченої, реальної чи уявної) за інтереси третьої сторони, для прикладу, роботодавця, страхувальника чи держави.

С

Система охорони здоров'я

Організоване надання медичних послуг; система інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення найвищого досяжного рівня здоров'я населення.

Стаціонарний хворий

Пацієнт, лікування якого потребує його перебування у лікувально-профілактичному закладі чи хоспісі щонайменше одну добу.

Т

Третинна медична допомога

Високоспеціалізована медична допомога, яку надають лікар або група лікарів, що отримали відповідну підготовку зі складних для діагностики і лікування захворювань, у разі лікування хвороб, що потребують спеціальних методів діагностики та лікування, а також з метою встановлення діагнозу і лікування рідкісних захворювань.